

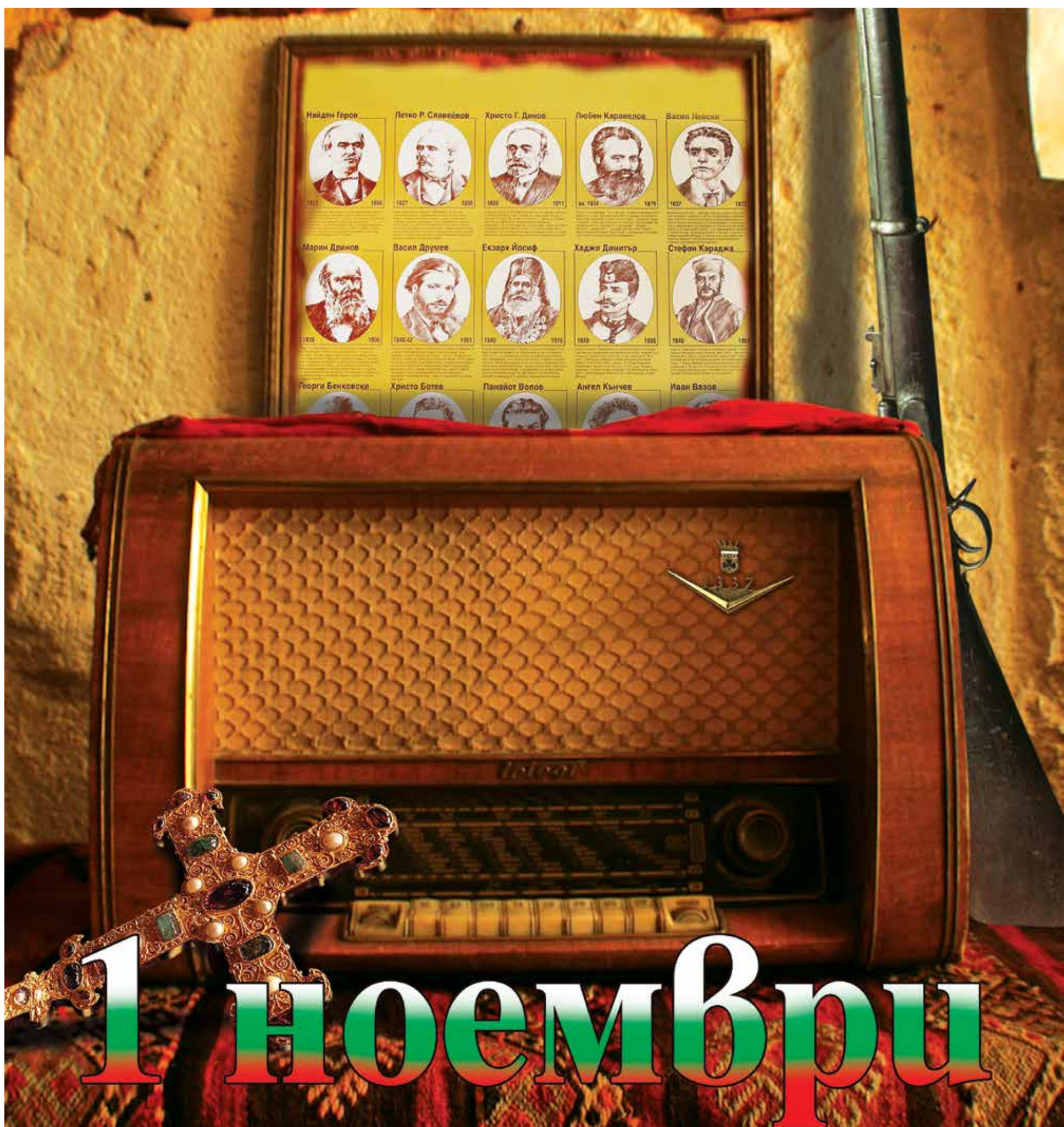
ЗА БУКВНИТЕ

КИРИЛО МЕТОДИЕВСКИ ВЕСТНИК

ОПИСМЕНЕХЪ®

ИЗДАВА УНИВЕРСИТЕТЪТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ • ГОДИНА XXXVIII • БРОЙ 56/НОЕМВРИ 2018 г.

Будителите са сред нас

Калина Канева

Проследим ли през годините списъка на Международния редакционен съвет и авторите на Кирило-Методиевския вестник „За буквите – О писменехъ“, ще се убедим (и възхитим!) колко корифеи на културата у нас и от чужбина са влагали своя принос в славистиката, българистиката и българщината. Влагали са и будната си гражданска съвест.

И вестникът е будител, защото е тяхната „нива“ и тяхното оръжие.

Мисълта ми в тази посока навее една неотдавнашна случка. Както писах в предишния бр. 55 за известието от Мурманск, младата творческа интелигенция там възнамерява по случай 140-годишнината от Руско-турската освободителна война да поднови и продължи Международния православен славянски поход „Мурманск – Балканите“. Това вече е факт! Първият поход – посветен на 120-годишнината на нашето Освобождение, бе идея и дело на мурманския писател Виталий Маслов – същият, който през 1986 г. бе замислил и осъществил възраждането на Деня на славянската писменост и култура в далечния северен град, впоследствие (през 1991 г.) обявен за държавен празник в целия Съветски съюз. В определен период беше член на редакционния съвет на вестника „За буквите“. И тогава, и сега Славянският поход тръгва и завършва при паметника на Първоучителите, дар от България за града първопроходец (1990). И се движи начело с иконите на Св. св. Кирил и Методий и Св. Богородица, изрисувани от учителя Юрий Мешалкин по образец от корицата на бр. 3 на Кирило-Методиевския вестник „За буквите – О писменехъ“, и с копие на Самарското знаме. Първото, изработено (пак по идея на Маслов) от шестокласнички на 46-о училище в града, е вече музеен експонат, а настоящото е дело на творците от Дома на културата „С. М. Киров“.

И още: непосредствено преди старта на Славянския поход 2018 г. Самарското знаме бе развято тържествено на самия Северен полюс за почуда на туристи от цял

свят, пристигнали с атомния ледоразбивач „50 години от Победата“. Ликовете на Св. св. Кирил и Методий от страниците на вестника „За буквите – О писменехъ“ вече се бяха възкачвали там през

„Неукротимият живописец“. Предаде ми и книгата „Кирил и Методий“ (2000 г.) с историческата пиеса в стихове от поета моряк – капитан от далечното плаване Игор Козлов, с когото участвахме

2001 година! Кога ли точно е написал тези неизпратени думи? Сякаш се е страхувал да не би да останат неоценени – и вестникът, и съзателят на образа му! Не си спомням някой у нас да е назо-

допринесъл за благородното дело. Именно той оповести в руската преса имената на всички до един работници от леярската бригада на софийския комбинат „Монументална пластика“, отляли паметника на Първоучителите, предназначен за Мурманск; той кръсти първородния си внук на името на главния редактор на вестника „За буквите“ – Илия Пехливанов. И още, и още...

Истина е – будители има и днес, те са сред нас, но умеем ли да ги забележим, докато са сред нас?

ИЗДАВА СПЕЦИАЛИЗИРАНОТО ВИШЕ УЧИЛИЩЕ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ • ИЗЛАЗА ОТ 1979 Г. • БРОЙ 19/НОЕМВРИ 2004 Г.

**Чест и слава, вечна слава вам, будители народни!
Ваш'та памет вдъхновява към дела за светли дни.**

1987 г., когато екипажът на ледоразбивача „Сибир“ заедно с полярниците от научноизследователската експедиция „Северен полюс – 27“ отбелязаха подobaващо на самия 24 май Деня на славянската писменост и култура.

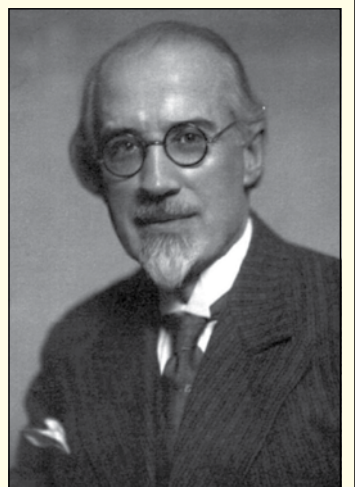
И ето, в дните между 26 и 29 септември 2018 г. мурманското Самарско знаме първо се развя в София, а след това на Шипка, във Велико Търново, Полски Тръмбеш, Варна и Пловдив. Журналистът и поет Дмитрий Коржов – знаменосецът, и тогава, и сега, с вълнение ми поднесе поредната си току-що отпечатаната книга, роман-биобиблиография на Виталий Маслов

в кортежа, съпровождал паметника на Първоучителите до самия Мурманск. Изпраща я вдовицата на Маслов Валентина Устиновна с молба да я предам подписана, но неизпратена на ... Евгений Босяцки.

Дъхът ми секна. Нямахме как да го сторя. Отдавна го няма сред нас големият художник и човек. Посвещението още повече ме разтърси: „На създателя на облика на великолепния легендарния вестник „За буквите“ уважаемия Евгений Босяцки с добри пожелания от мурманчани. Виталий Маслов. 2001г., Площадът на Първоучителите“.

вал „За буквите“ легендарен, някой да е споменал първия му художник, допринесъл за неговата оригиналност и слава. Не забелязвам върху днешните страници името му сред първотворците, освен под екслибриса. Може би наистина „голямото се вижда отдалеч“. Но освен очи е нужно и голямо сърце – славянско, руско... А то, сърцето на Виталий Маслов, спря да тупти в същата тази 2001 г., на 12 декември. Едва навършил 66... Да, неукротимият помор, неравнодушен към добро и зло, умееше да превръща невъзможното във възможно, но и никога не пропускаше да зачете всеки, който с нещо е

Химн на Будителите

*О, будители народни,
цял низ светли имена,
чисти и сияйни, благородни,
вий сте нашите знамена,
нам за вечни времена.*

*Чест и слава,
вечна слава вам,
будители народни,
вашата памет вдъхновява,
към дела за светли дни.*

*Горди сме с история славна,
горди сме с славянски род.
С Кирил и Методи пламна,
пламък светъл на възход,
с писмена за нов живот.*

*Чест и слава,
вечна слава вам,
будители народни,
вашата памет вдъхновява,
към дела за светли дни*

*Ботев, Левски – великани,
с тях и сонм със дейци
без чет,
със смъртта си по баалани,
род прославиха със чест,
нек пребъдат в слава и чест.*

*Чест и слава,
вечна слава вам,
будители народни,
вашата памет вдъхновява,
към дела за светли дни.*

Текст и музика
Добри Христов

Живя като философ – умря като Мъдрец

Проф. Мария Младенова

Учителят будител Иван Гюзелев (1844 – 1916) е сред най-ярките фигури на Българското възрождане, който разгръща трескава дейност за развитието на възрожденската просвета.

Многостранно надарена личност – той е виден математик, физик, философ и богослов, силно подкрепящ националноосвободителното революционно и просветно движение, депутат в Учредителното народно събрание и Първото ОНС на освободена България, министър на просвещението, автор на учебници и солидни философски трудове, редактор на вестник и списание, един от първите български философи идеалисти след Освобождението, пръв председател на Върховната сметна палата и основател на Чиновническото застрахователно дружество, Иван Гюзелев вписва завинаги името си в историята на българското образование и в историята на българската философска наука.

Иван Гюзелев е роден на 24.VI.1844 г. в Габрово, по това време в Османската империя, в семейството на търговец на кожи. Първоначалното си образование получава в родния си град. Голямо значение за бъдещото израстване на младежа има учителят Тодор Бурмов, който забелязва големите му умствени възможности и явния стремеж към широк кръг от знания.

До нас е стигнала подробната автобиография на Иван Гюзелев, от която научаваме много факти за неговия живот на будител и учен.

През 1860 г., със съдействието и препоръките на Т. Бурмов той заминава за Русия и постъпва в Херсонската одеска семинария (1860 – 1867), като получава стипендия от руския Свети синод. Това образование не го задоволява и продължава следването си във Физико-математическия факултет на Новорусийския университет в Одеса (1867 – 1871) със стипендия от фонда на Васил Априлов, завещан за образователни цели.

Веднага се завръща в Габрово и става преподавател по физика в Габровското класно училище и е първият български учител специалист по физика. Но за преподаването ѝ са нужни уреди и апарати. Съби-

ра щедри дарения от Одеското училищно настоятелство и български благотетели от Виена. Със събраните пари закупува от Австрия необходимите пособия, сред които има и телеграфен (морзов) апа-

Акаг. Иван Гюзелев

рат, и обзавежда първия физически кабинет в България.

Заедно с Райчо Каролев и Петър Генчев изработват първата учебна програма за седмоласно обучение, като реорганизируют училището по модела на руските средни училища. Благодарение на неговата настойчивост в програмите на българските училища се въвеждат физико-математическите дисциплини.

Като преподавател по физика и математика той създава и редица полезни учеб-

Фамилна снимка на сем. Сарафови и сем. Гюзелеви

ници: „Кратка елементарна геометрия“ (1873; 1894); „Ръководство към физиката“ (1874); „Начална алгебра“ (1893); „Аксиомите на геометрията“ (1894), които се използват дълги години в училищата.

По негова идея в града се създава читалище, към което

организира театрална група и народен университет, в които рамки изнася много сказки, с които запознава габровци с редица физични и природни явления.

През 1875 г. е избран за член на Габровската градска общи-

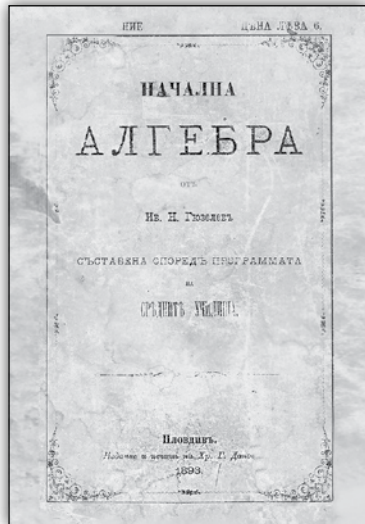
на, като един от видните общественици в града.

След обявяването на Априлското въстание в Габровско (1876) е арестуван заедно с други учители от гимназията, сред които е и най-добрият му приятел Нестор Марков, с когото го свързва 40-годишно лично и семейно приятелство.

Учителите са откарани в Търновския затвор. Освен в подстрекателство към бунт Гюзелев е обвинен и че е използвал училищния те-

също се застъпва за оправдателна присъда.

През 1877 г. Гюзелев със семейството си се преселва в София и е пръв помощник на проф. Марин Дринов по реорганизацията на учебната мрежа в страната. Гюзелев е избран за народен представител и е секретар на Учредителното народно събрание (1879). Депутат е и в I ОНС, II ОНС и във II Велико народно събрание. През 1880 г. е сформирани първият кабинет на Либералната партия с премиер Драган Цанков, който назначава Иван Гюзелев за министър на народното просвещение. Като такъв той си поставя за основна задача да разшири курса на задължителното образование, като добавя към него и т.нар. трикласно училище. Този модел се използва

за всички общообразователни училища в страната.

На 20.XII.1880 г., в деня на обнародването в „Държавен вестник“ на Закона за Върховната сметна палата, за неин пръв председател е назначен Иван Гюзелев. На този висок държавнически пост той остава цели 14 години, като строго следи за разумното изразходване на държавните финанси. При възникнал конфликт с Министерството на финансите, което оспорва самостоятелността на Върховната сметна палата, Гюзелев си подава оставката и се пенсионира.

Отдава се на научна работа в областта на философията и създава поредица от сериозни философски трудове, които са високо оценени още в онези години от проф. Димитър Михалчев, който твърди:

„Иван Гюзелев е несъмнено най-видният представител на идеалистическата философия в България, човекът, който

даде първата завършена философска система на български език“ (в „Балкански ек“ (Габрово), №93, 24 юни 1944, с. 4). Затова и днес с основание го наричат „баща на българската философия“, както и „първия модерен български философ“. Няма да навлизам във философската същност на възгледите му, няма и да изброявам трудовете му в тази област, но държа да отбележа, че през 2016 г., по случай 100-годишнината от неговата кончина, в СУ „Св. Климент Охридски“ бе проведена научна конференция „Абсолютното съзнание“ (това е заглавието на последния му труд, останал неиздаден приживе). По този повод бе публикуван и сборник с неговите философски съчинения (2016), чийто издател е Институтът за българска философска култура.

Затова с право през 1875 г. е избран за дописен член на Българското книжовно дружество (днес БАН), а през 1884 г. – и за действителен член. По настояване на Светия синод Иван Гюзелев редактира „Църковен вестник“ (1904 – 1906), в който са поместени много неговите статии с религиозно-философски характер.

За своята народополезна дейност е награден с ордени-

те „Света Анна“ и „Свети Александър“.

Отива си от този свят на 6.X.1916 г. В някои от некролозите, издадени по повод на смъртта му, пише:

„Живя като философ – умря като Мъдрец“.

При една среща в Народния театър на Стоян Михайловски с гъщеря му Донка Гюзелева-Сарафова, писателят ѝ казва: „Ако да бих бил скулптор, бих изваял бюста на Вашия баща и бих бил написал под него „Мъдрецът“ – пише тя в своите спомени.

Йордан Захариев през 1957 г.

През 2007 г. Общинският съвет в Кюстендил взема решение да се издигне паметник на видния учен чл.-кор. Йордан Захариев. Вече 11 години обаче то е само на хартия. Сменят се партийните лобита в управата на града, но запазването на историческата памет пак е в дъното на градските приоритети. Периодично се провеждат научни конференции, посветени на неговото значимо изследователско дело, говори се, че трябва да се преиздадат трудовете му... И с това тържествата за поредната годишнина приключват. *Но колкото повече текат годините, толкова записаното, класифицираното и обобщеното от Йордан Захариев става все по-ценно. То е лицето на Кюстендилския край – една уникална българска област с богата история, култура, традиции.* Освен другите видни граждани на Кюстендил (акад. Йордан Иванов и акад. Ефрем Каранфилов) Йордан Захариев е знакова личност от първата половина на XX век – учител, изследовател, етнограф, географ, историк и фолклорист.

Роден на 3 март 1877 г. в Босилеград (днес в Република Сърбия), той завършва Педагогическото училище в Кюстендил с отличен успех. Две години учителства

в Босилеград и през есента на 1897 г. става студент в Историко-филологическия факултет на Софийския университет.

Завършването на специалностите „География“ и „Педагогика“ с пълно отличие му отваря вратите за блестяща научна кариера и чиновническа служба в Министерството на народното просвещение, но той предпочита да се завърне в родния край и да удовлетвори една своя страст – да твори наука. Отново е учител в Босилеград, след това в Кюстендил. По-късно е директор на Девическата (пог негово ръководство учителства Елисавета Багряна) и на Смесената гимназия в града. Предпочел провинцията, отказал асистентско място в СУ и мястото на главен уредник в Етнографския музей в София, началник на отдела за средното образование в Министерството на народното образование по лична покана на акад. Михаил Арнаудов, Захариев прекарва живота си в Кюстендилския край, изследвайки неговия бит, култура и традиции. И както той самият казва в предговора на сборника за народни умотворения и народопис „Каменица“, „първ разбивах пъртината в България за географско-етнографските проучвания“.

Истински радетел на българщината

Благой Ранов

Йордан Захариев прави проучвания по селата и паланките, въоръжен с една гузина моливи в чантата, няколко тетрадки голям формат и фотоапарат. Понякога му помагат неговите ученици. Дава пари на интервюираните, защото им е отнел от времето за работа на полето. Така прави и Владимир Димитров-Майстора, който е плащал на своите модели надница, равняваща се на труда на възрастните копачи и жетвари.

Приседнал на двора, Захариев старателно пита, записва. Не бърза, иска всичко до зрънце да събере, да не се разпилее, защото времето измива, отнася. Забравя се. Прилича на старателен събирач на житни класове.

Над 50 години обхожда всяка къща и хижа, говори с всеки човек в Кюстендилската котловина, в Пернишко, Трънско. Област на неговите изследвания са антропогеографията, фолклорът, етнографията, диалектологията, социологията. Превес на проучванията му са битът и езикът на населението, тъй като устното народно творчество все повече се забравя, а народният говор бързо губи характерните си местни особености.

Книгата му „Кюстендилското Краище“ е първото поселищно изследване в България. Още като студент той ходи там по време на летните си семестри в най-бедния край (до границата със Сърбия), но няма смелостта да издаде книга. Тя се появява през 1918 г. В предговора на сборника за народни умотворения и народопис „Кюстендилското Краище“, издание на БАН, той пише: *„Една от многото причини, поради които ние българите слабо познаваме отечеството си, е и тази, че липсват монографски изследвания на отделни кътове от страната. С цел да допринесе нещо към въпроса за основно изучаване географията и етнографията на нашето отечество, написах настоящата книга. Тя е резултат от няколкогодишен труд!“*

Други негови забележителни трудове са: „Каменица“ (1935), „Пиянец“ (1949), „Кюстендилска котловина“ (1963), „Упътване за антропогеографски изследвания в България“ (1928), „Село Слокощица“ (1929), „Още нещо за шопите“ (1944). Автор е на помагало по български правопис – „Български правопис. Речник и препителни знакове“ (1933). Особено приносна към историческата наука е книгата му „Чипровци. Поселищно-географски проучвания с исторически бележки“ (1938). Повечето издания са обогатени с направени от него снимки на къщи, хора, села, гори, долини, битови предмети. В началото на XX в. в тях можем да видим цветни снимки на уникални български носии от Кюстендилския край, което е рядкост за тогавашната издателска практика.

Историкът Денчо Митев си спомня: „Хората почти телно му сменяха шапки за поздрав и тихо казваха „Учителят! Директорът!“

Защото това бе техният учител и директор на техните деца. Човек с висока култура и широки научни интереси, притежаващ организационни способности и педагогически опит.“

Събирателската дейност е тежка, деликатна, много време се изисква за нея, за скланяване към разказ, отваряне на душата на анкетирувания. Пък и хората не били много словолюбиви, те се срамували от битието си, от напуканите длани, които криели в скута си. Чувствали се като на изпит пред този солиден господин. Но търпението, ентусиазмът, благородството, изписани по лицето му, предразполагали селяните да се отпуснат и да разказват неспригодно за себе си, за рода и селото си. Разказвали приказките, пеели песните. Канели го на християнските празници Великден, Лазарица, Коледа.

През летните ваканции на 1926, 1927 и 1928 г. Йордан Захариев започва проучвания на Каменица (малка географско-етнографска

Йордан Захариев и съпругата му Евгения, 1904 г.

Сградата на Кюстендилската гимназия, една от най-представителните гимназии в България в началото на XX век.

област, която се намира в най-югозападните покрайнини на България, между Осоговската планина на юг, границата със Сърбия и Македония на запад, планините Краище на север и Лисец планина на изток).

Точно тук се намира и моето родно село Бистрица, днес почти изчезнало. Един от най-добрите събеседници на Йордан Захариев бил пра- дяго ми Рано Митрев. Дядо бил наг 75-годишен, нямал слабост към земята, всичко оставил на синовете и гъщерите си, а той обичал да седи на гумното, край новата си къща, строена по европейски вид, и да размишлява за живота и съдбините човешки. Той бил любопитен човек, знаел много песни, приказки и гатанки. Едни си измислял и стъкмявал, други помнел от предците си и винаги когато имало събиране вкъщи, намирал начин да каже нещо и по този начин младите да знаят какво е било, как се е живяло.

На Йордан Захариев не му било удобно ей така да отклонява стария човек от задълженията му и често казвал: „Бай Рано, аз ще се разплатя с тебе, ти не се бой! Изкуството чини пари, а нашата работа е повече от изкуство!“ Дядо отговарял, че не иска нищо, само да се върши работа, да се запише това, що знае, за да се помни от хората и да се предава нататък, защото

„Човек е шумка, духне ветър, отнесе го“.

От него Захариев записал няколко песни, 4-5 приказки, разкази за местни обичаи, заричания, баяния. Дядо Рано бил щастлив, че е намерил човек, който с радост го слуша и разпитва. Не искал да чуе за армаган или някаква плата, казвал му кои са хората от селото и от околните села, които могат да му помогнат в „писаческата“ работа.

„Пропътувал съм до насита надгъж и шир тая отстранена погранична област, като съм се задържал в някои села по цяла седмица – пише Захариев. – Смя да кажа, че познавам и последното кътче на нашата покрайнина, познавам добре почти всички селяни, от които можеше да се вземат някакви сведения, да се съберат материали, успех да спечеля тяхното доверие и затова искрено и с обич разкриваха душата си пред мене...“

Веднъж Й. Захариев разказал на бай Рано как великият руски художник Репин рисувал картината „Запорожци пишат писмо до турския султан“. В центъра на композицията има едно „смеещо се теме“, на запорожец с гръб, но така било изразително, че зрителят веднага бил грабван от него. За да нарисува това смеещо се теме, на художника му позирала четвор-

ка картоуиграчи, които правели така, че този с гръба към него винаги да печели. Репин плащал от джоба си.

По-късно дядо, впечатлен от разказа на Й. Захариев, често го разказвал, малко в приказен, преувеличен вид, че художникът дал торба жълтици, за да нарисува запорожеца. А те го питали: А ти какво получи? „Акъл, деца, акъл – он с пари не се купува!“

Йордан Захариев е един от основателите и пръв пред-

нето на Ньойския договор и окупацията на Западните покрайнини през 1920 г. Участва в акцията на бежанците и е председател на Учредителния конгрес (1924) на Организацията на Западните покрайнини.

Наследниците му даряват на Историческия музей в Кюстендил трудовете му, ръкописи, богата библиотека, награди, лични вещи и над 350 снимки и техните стъклени плаки.

журналист, литературен критик. Писателят Стефчо Стойков отбеляза в медиите по повод на безхаберие то на кюстендилските общинари:

„Йордан Захариев е един великан. Никога не е забравян. Винаги е цитиран и възвеличаван. Голямото му патриотично дело, уви, много често се подминава. Подминават го немоощните духом. Тези, които не могат да признаят грамадната му фигу-

Честване на 80-годишнината на Йордан Захариев в Кюстендил – 1957 г.

седател на туристическото дружество „Осогово“, председател на културно-стопанското дружество „Кюстендил“, председател на НЧ „Братство“, уредник на Градския музей. Той е сред личностите, които ръководят протестите в Босилеградско срещу прилага-

Йордан Захариев умира на 8 май 1965 г. в Кюстендил. През 1998 г. той е удостоен със званието „Почетен гражданин на гр. Кюстендил“. Сред неговите наследници, които имат отношение към българския език и култура, днес е неговата правнучка Анжела Димчева – поетеса,

ра. Един истински учен и българин. Паметникът е отдавна въздигнат в народната памет. Събориха нарочно родната му къща в Босилеград, но над нея се издига един светъл лъч, който продира небето над България!“.

Учител, реформатор и книжовник

Проф. Мария Младенова

Учителите възрожденци, които са основната и водеща част на новобългарската интелигенция, играят огромна роля в обществено-политическото и националното културно развитие на българския народ през епохата на Възраждането. Те не само изграждат българското национално училище и осъществяват обучението на роден език, не само тласкат напред общонационалното културно движение и отстояват правото ни на църковна независимост, но са и главните творци на българската възрожденска учебна и художествена литература и се включват активно в обществения живот. Много често те стоят начело на важни културни и политически прояви на възраждащата се българска нация.

Един от ярките народни будители през епохата на Възраждането е Нестор Марков (1836 – 1916), който заема достойно място в нашето културно-просветно движение с последователната си всеотдайност за отстояване и развитие на националното самосъзнание на българския народ, с делото си на ярък народен учител и вещ книжовник.

Нестор Марков е учител, реформатор, книжовник, лексикограф, общественик и гържавник, читалищен и театрален деец. Той е патриот, идеалист, който остава до края на дните си убеден русофил, последователен борец за демократично устройство на новобългарското образование и на следосвобожденска България, на които посвещава целия си съзнателен живот.

Борбата срещу гърцизма и турските поробители, Габровското въстание, Руско-турската война, Санстефанският и Берлинският договор, Съединението на България са все събития, в които учителят революционер и родолюбец се включва с цялата страст на човек, превърнал служенето на родината в своя участ и съдба, изразявайки като една от значимите личности на Българското възрождане и строител на следосвобожденска България.

Нестор Марков е роден през 1836 г. в с. Иробас (сега Криво поле), Хасковско, в семей-

ството на Марко и Димитра Демиреви, които дават място и пари за построяването на килийното училище в селото, в което Нестор постъпва на 12 години.

След училището в Иробас продължава обучението си в Рилския манастир. За кратко е учител в родното си село, след което отново учи в Хасково и в Пловдив в училището на големия книжовник Йоаким Груев, което завършва през 1866, ставайки любимия ученик на даскал Груев.

Проявявайки гарбата си да изучава чужди езици, която развива през целия си живот. След завършването на Пловдивското централно училище има огромно желание да продължи учението си в Католическия френски колеж в Цариград, но липсата на средства го принуждава да се откаже.

Преди да замине за Пловдив, Марков е учител в Харманли (1862 – 1865), където влиянието на гъркоманите е доста силно, а службата

песни и музика, а гъркоманите, които се опитват да прекъснат тържеството, са прогонени.

Още на другия ден обаче те наклеветили учителя пред турската власт, поръчали убийството му и се наложило той да избяга и да се укрие, но запаленият от него бунтовен дух се запазил.

След това по препоръка на Йоаким Груев Нестор Марков е назначен за учител в Хасково (1866 – 1867), където влиянието на гъркоманите също е много силно. И в Хасково, като в Харманли, учителят повежда открита борба с тях. Скоро срещу Марков започват силни атаки и клевети от гърчещите се в града, а децата са влюбени в новия учител и неговото училище процъфтява, докато гърцкото запада. По този повод Стоян Заимов пише в мемоарите си:

„Пробуждането на българщината в Хасково има две епохи: едната на Нестор Марков – знамето на която е свободна българска църква, и епохата на Берковски – велика и свободна България“.

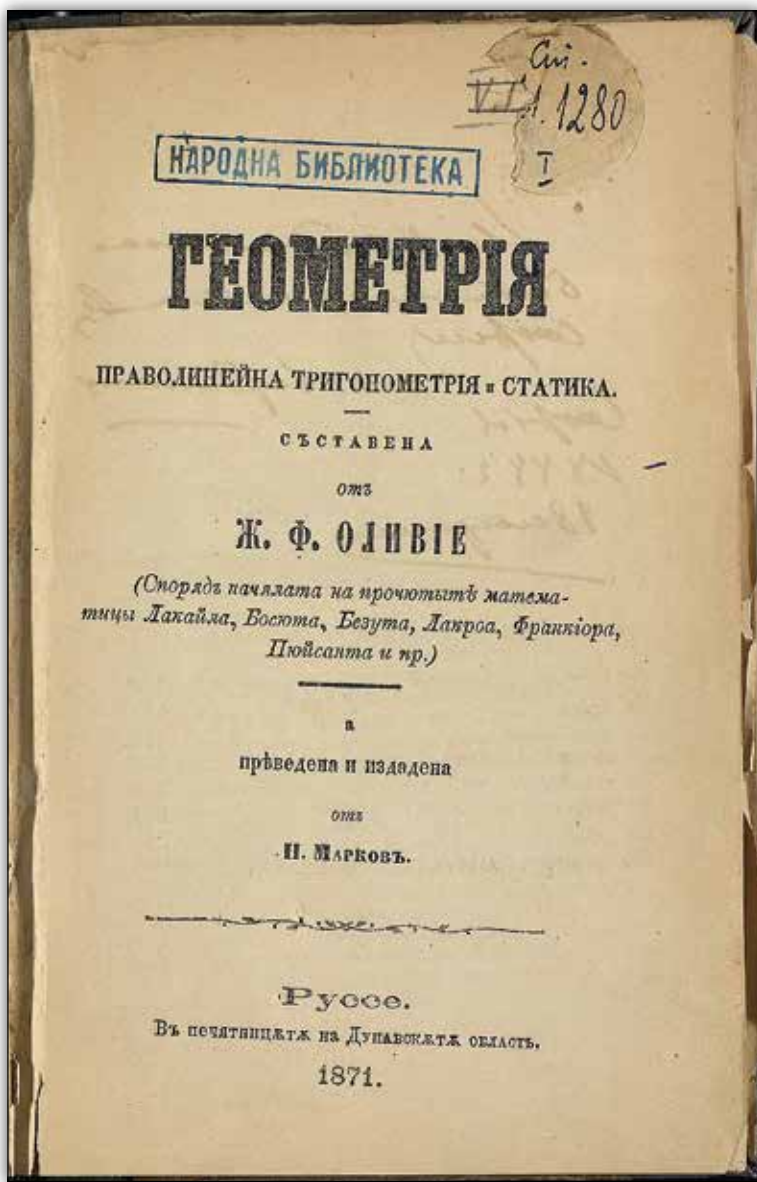
Гъркоманите обаче отново наклеветяват Нестор Марков, той е арестуван и е откаран в затвора в Пловдив. Делото срещу него се гледа на 23 август 1867 г. В неговата защита се явяват видни хасковски първенци, учителят е оправдан поради липса на

Разбрал, че Нестор Марков е останал без работа, Йоаким Груев изпраща препоръчително писмо до плевенските първенци, в което пише:

„Пращам ви за учителя момък, снабден в всички елементарни науки на български, също турски и френски езици“.

С пристигането си в Плевен през декември 1867 г. като главен учител Марков реформира изцяло учебната, просветната и културната дейност в града. По неговата идея се обновяват старите и се построяват нови сгради за Свети-Николаевското, Горномахленското и Долномахленското училище. Реформира и модернизира учебната програма. За да онагледя обучението по физика, закупува за първи път тук електрическа машина и няколко физически уреда и създава специален кабинет, в който се правят полезни за учениците практически опити. По неговата идея, обяснявайки необходимостта от грамотност и за девойките, в града е създадено и Общинско девическо училище. Марков участва и в учредяването на Женското благотворително дружество в Плевен, което насочва усилията си към събиране на средства за построяването на сграда за девическото училище.

В Плевен се проявява и като активен читалищен и

Жаждата за знания на Н. Марков е неутолима, поради което в същото време ходи и в турската гимназия (мدرسето), където усъвършенства знанията си по турски език. В свободното си време посещава и мъжкия протестантски колеж, основан през 1860 г. от американския мисионер Джеймс Кларк, в който се преподава не само богословие, а и физика (в кабинет, оборудван с редица уреди), антропология и физиология (с карти и рисунки), нравствена философия, алгебра и френски език. В Пловдив Марков натрупва солидни знания по турски, арабски, старогръцки и френски език,

в черквата се води на гръцки. Голям патриот, завладян от възрожденски идеализъм, през деня Марков учи децата на бунтовните песни на Добри Чинтулов, а вечер тайно събира по-смелите мъже и им говори за необходимостта от самостоятелна българска църква, за национална свобода и независимост, сплотявайки около себе си харманлийските родолюбци.

Една вечер заедно с Иван Недев напъхват гръцките книги в един чувал и ги запалят в градината.

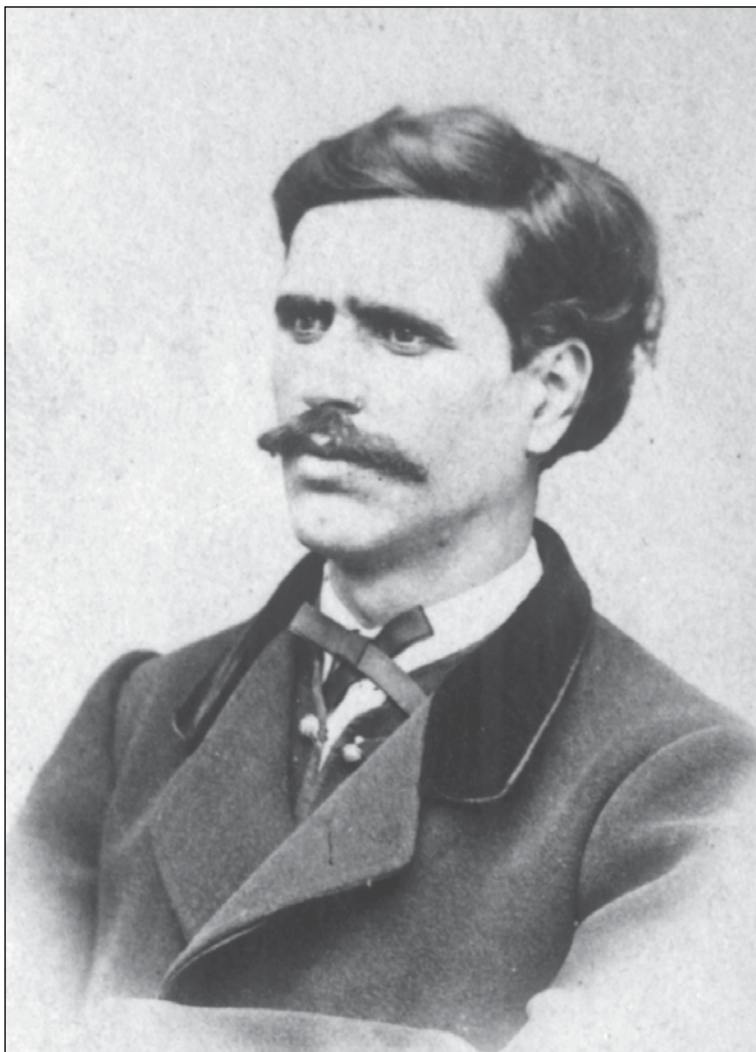
На 11 май организира тържествено честване на празника на Св. Св. Кирил и Методий с венци от божури,

Децата на Нестор Марков

доказателства и е освободен от затвора. Но водачът на гъркоманите Ставри Примов чрез „връзките си с гръцкия владика в Одрин успява да принуди учителя да напусне Хасково без право да учителства в целия Одрински вилает“.

театрален деец: той е в основата на създаването на читалище „Съгласие“, като написва и неговия устав (утвърден на 1.X.1869 г.). Със своите ученици изучава писмата „Многострадалната Геновева“, в която женските роли се изпълняват от младежи. На 25 и 26 декем-

Нестор Марков

ври 1869 г. в салона на Свети-Николаевското училище се осъществяват първите две представления, с които се поставя началото на театралното дело в града.

Нестор Марков създава училища и читалища с библиотеки и в няколко от съседните на Плевен села.

Настоятелна покана на Драган Цанков го принуждава да напусне Плевен и да отиде като преподавател по турски и френски език в гимназията в Русе. Съвместно с Димитър Енчев и Цани Гинчев откриват книжарница в Русе за български книги и учебна литература (1871).

След две години, откликвайки на молбата на Плевенската община, се връща в града, където развива още по-активна просветна дейност.

Утвърдил се като един от най-авторитетните и търсени учители в страната, през 1873 г. Марков напуска Плевен и постъпва като учител в легендарната Априловска гимназия в Габрово отново като преподавател по турски и френски език. В нея работи до Априлското въстание от 1876 г. По това време в Априловската гимназия преподава целият учителски елит на България, а сред учениците ѝ са Димитър Благоев, Алеко Константинов, Никола Начов, Тома Попвасильов и десетки други, които са бъдещи министри,

депутати, известни учени и академици, от които до нас са стигнали много прекрасни спомени за човека и учителя Нестор Марков.

Нестор Марков е и автор на дълга поредица от учебници по различни учебни дисциплини. За времето от 1869 до 1875 г. той, проявявайки математическата си дарба, публикува учебници по аритметика, геометрия, тригонометрия и статика, както и граматика на турски език, буквари по турски и френски език, които претърпяват по няколко издания.

След разгрома на Априлското въстание Нестор Марков е арестуван заедно с други учители. Те са откарани в Търновския затвор и осъдени на смърт чрез обесване. Спасява ги амнистията, дадена от новия султан Мурад V.

По време на Руско-турската освободителна война със своето отлично владеене на турски език е преводач в щаба на генерал Гурко, като заедно с армията му изминава пътя от Плевен през София и Пловдив до Сан Стефано. За отличната си работа той е награден с два ордена от руските царе.

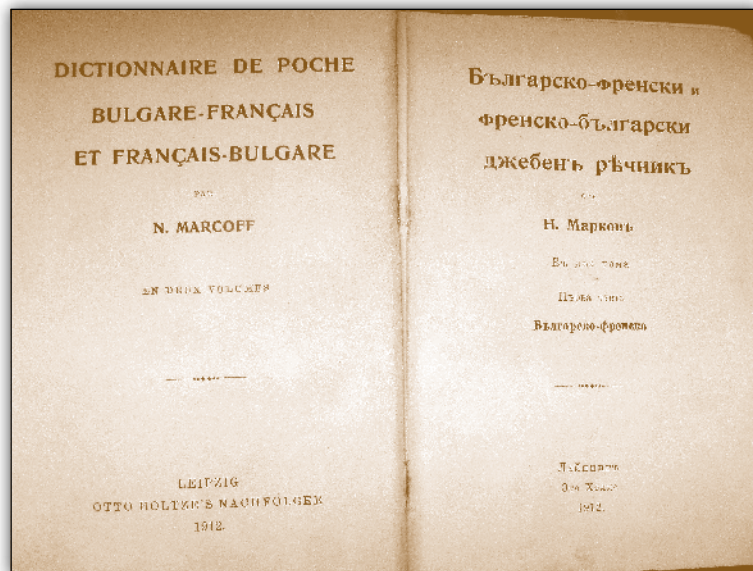
След края на войната Н. Марков е назначен за префект на Хасковски окръг, а като председател на Хасковския комитет „Единство“ подпомага дейността на четата на капитан Петко войвода с оръжие и пари.

От 24 май 1879 г. с указ на генерал-губернатора Алеко Богориди е назначен за префект на Старозагорския департамент, който е включвал шест околии. Голямата му задача е да възстанови опожарената до основи от турците Стара Загора и да реализира архитектурния план, изготвен от чешкия инженер Лубор Байер.

За четири години денонощна работа, заедно с екипа си организира построяването на много обществени сгради в департамента, домове за хиляди граждани и около 300 училища в Старозагорския департамент, състоящ се от шест околии, като много от тях открива сам. Затова и днес в града го наричат „строителя на съвременна Стара Загора“.

Населението обожавало Нестор Марков, който запазва своята честност и съреченост, а към хората е справедлив и внимателен.

След обединяването на Източна Румелия и Княжество България е назначаван за областен управител на Търново, Русе, Варна и Пловдив.

вдив. Навсякъде се справя отлично със задачите и възникналите проблеми, проявявайки качествата на мъдър и справедлив администратор, а руските ордени са вече шест. Български няма, защото е русофил...

През 1883 г. за 6 месеца замества генерал Леонид Соболев като временно управляващ Министерството на вътрешните дела. Два пъти е бил депутат – в III Велико народно събрание и в XII ОНС. Навсякъде проявява принципност и не се поддава на натиск от нито една партия.

За пръв път се установява в София през 1887 г. По-късно купува голяма къща на ул. „Иван Вазов“ №7, в която се настанява със съпругата и

6-те си деца – една дъщеря и пет сина. В гостолубивия дом често идват Екатерина Каравелова, народният поет Иван Вазов, акад. Иван Гюзелев, акад. Никола Наков, които са не само семейни приятели, но и съседи. Домът му често е посещаван от министри, депутати, видни обществени и просветни дейтели.

Нестор Марков се завръща към учителската си професия и паралелно с нея продължава активната си дейност на лексикограф.

Сигурен в ползата, която ще принесе владенето на френски език за обществото и младото поколение с културните постижения на западната цивилизация, той продължава работата си по създаването на френско-български и българо-френски речници. Убеденост и силен подтик в работата му върху тях е и фактът, че още в онези години френският език изпълнява функции на международен език, широко използван в сферата на дипломацията, политиката, културните и търговските

министъра на просветата и изкуствата на Франция Нестор Марков е удостоен с почетното звание „Носител на орден за заслуги към просветата, литературата и изкуствата“.

Със своето мащабно речниково дело Н. Марков се утвърждава като достоен продължител на делото на Неофит Рилски, П. Р. Славейков, Найден Геров, д-р Иван Богоров и редица други видни възрожденци. По речниците на Н. Марков учат френски език няколко поколения от българската интелигенция.

Речниците му също имат интересна съдба. През 1906 г. те имат второ издание; в годините 1912 – 1915 са издадени в 2 т. от издателство „Ото Холце“ в Лайпциг; през 1929 и 1940 г. в Германия ги преиздават още два пъти, въпреки че Нестор Марков не е вече между живите.

Не е подценявал и необходимостта от актуална информация и затова през годините сътрудничи на в. „Турция“ (Цариград, 1870 – 1873), а също на в. „Македония“ (Цариград), в. „Отечество“ и сп. „Училище“ (Букурещ, 1871 – 1872) с поредни научни статии. След Освобождението има публикации по училищни и обществени проблеми във в. „Марица“ (Пловдив, 1880) и в сп. „Училищен преглед“ (1901).

Нестор Марков напуска този свят на 11/24 декември 1916 г. Изпращат го безшумно, без политиките да отгадат нужната почит и уважение към неговите заслуги към България.

За Нестор Марков днес ни напомнят паметникът му, поставен през 1956 г. в центъра на с. Криво поле, неговият барелеф на сградата на Областната администрация в Хасково и имената на три улици – в Плевен, Харманли и Хасково.

Колективът на плевенското читалище „Съгласие 1869“ днес високо цени своя създател. На него са посветени редица доклади на конференции, в които активно участват и учени от УниБИТ.

През май 2017 г. Областният съвет в Хасково удостои посмъртно Нестор Марков със званието „Почетен гражданин“.

Животът на будителя Нестор Марков е образец на достойно изпълнен дълг пред народ и родина.

контакти, толкова важни за нова България.

През 1894 г. Хр. Г. Данов издава неговия „Пълен френско-български речник“, а през 1898 г. се появява и „Българско-френски речник“, за който Стоян Михайловски пише:

„Г-н Нестор Марков е отличен граматик, а изданието е най-точният, най-подробният труд, който имаме на български език <...> Той владее това, което бихме нарекли гения на българския език, или с други думи, той е един от най-грамотните наши книжовници“.

Лексикографската дейност на Нестор Марков не остава незабелязана и от френската интелигенция. Затова през март 1903 г. със заповед на

Велико рождение

Ася Николова, Тоня Мичева

Коледа е! Бият черковните камбани, смирени богомолци със светнали, пречистени лица вървят към домовете си. Вървят и не подозират, че в малката бедна стая на старото килийно училище се е извършило тайнство. На родителите Боте и Ивана – „чисти българи и православни“, се е родила мъжка рожба и „според българския обичай турили му името Христо, именник на спасителя“. Родило се е свигното чедо на една майка. Чедо, което ще прослави не само малкия си градец, а ще се превърне в символ на България, символ на святото си Отечество, за което ще излее най-хубавите си стихове, за което ще положи младостта и костите си пред олтара на правдата и свободата.

обясняват, но не могат докрай да разкрийт истината. Предизвикват само удивление, защото неразгадаеми, противоречиви и необозрими за обикновените хора се раждат единствено гениите! А само от гениална мисъл и огнено перо, изковано от връх на сабя, може да се роди откровението на откровенията:

„Тоз, който падне в бой за свобода, той не умира...“

Колкото повече години минават от Ботевото рождение, толкова по-високо се извисява гордото му чело. Толкова по-необикновен, извън времето и нравите, застава този българин – с душа, клочеща като вулкан сред ледници, с глава, люляна между светли пламъци и черни бездни.

дати в творбите на поета, вестникаря и четоводеца. Той е стигнал толкова дълбоко навътре в сърцата ни, че и днес се стряскаме, когато ни пита:

„Докога ще робуваш на всичко, само не и на Свободния Човешки дух, българино?“

Защото и досега удобно забравяме, че „идеята за свободата е всесилна и любовта към нея сичко може да направи“, че за Свободата се живее достойно, за нея се воюва и се мре!

Пак е Коледа. Пак бият черковните камбани, и пак има хора със светнали, пречистени души и лица. Няма ги само старото килийно училище и малката бедна стая на даскал Боте, в която се роди геният на България – Христо Ботев.

И от онази Коледа, напред във времето, всяка година в геня на Христо-Ботевото рождение си задаваме едни и същи въпроси: кой го роди и създаде така непримирим и смел, така дързък и свободен. Дали хайдушкият Балкан над родния му Алтън Калофер, или онази майка „хубава като калоферка“ го закърмиха с бунтовен български дух, или онзи баща, дето винаги е бил „по-горен от баща“, та с ламтежа си за знания отвори душата му за познанието, истината и свободата? Дали браилските хъшове – тези отчаяни „луди глави“ – запалиха огъня в сърцето му, огъня, който „мъчеше духа му като таен демон“, огъня, дето го накара да остави „мило и драго“ и да тръгне „на глас народен“?

Въпроси, въпроси..., идващи от безкрайността и безвремието и чакащи търпеливо да ги разгадаем. Напразно продължаваме да търсим отговорите им в житейските щрихи, в бащата и майката, в книгите и другарите... Те

**Мой горди Калофер, задружно сговорен,
величествен, мъдър и непокорен!
В борбата с робството против тирана,
столетия в тебе кървяла е рана...
Три пъти горен, но незнаещ погром –
в теб Ботев роди се, ти негов бе дом!
На вехто хайдутство гнездо ти си бил,
колко свестни чада си родил и кърмил.
До днеска за нас си и огън, и сила,
сърцати Калофер, моя люлчице мила.**

Публикувано в: Узунова-Добрева,
П., Калоферски народни песни и обичаи. Пловдив, 2001г.

Войводата, който сам себе си скромно назова „четоводец“ и поведе „200 души българи юнаци“, с голи саби и пушки излянки да повалят цяла една империя. Той извървя своята Голгота и изживя терзанията, които никога няма да проумеем в истинския им страховит вид.

През времето и отвъд него винаги ще ни поразява удивителната съвременност на Ботев! Огнените му стихове, прозренията, пророчествата и зълчаният смях на публицистиката му ни разтърсват и днес, защото няма минали

Има го спомена, има я народната свая, от чиито дълбини се въздига и живее този ден на велико рождение.

Геният се роди, извървя земния си път като никои друг и изпълни своята клетва да умре за „правда и за свобода“, за по-добра участ, за по-достойна съдба на изстрадалото ни Отечество.

А от нас се иска поне да знаем, помним и най-после да събъднем Ботевото прорицание:

„Българският народ не е в гроба на своето преминало, а в люлката на своето бъдеще“.

Музеят на София на 90 години

Доц. Венета Ханджийска
Директор на РИМ – София

По повод честването на 50-годишнината от Освобождението на България и избора на София за столица, с разпоредба №2307 от 22 октомври 1928 г. на тогавашния кмет ген. о.з. Владимир Вазов се създава Столичен общински музей, чиято основна грижа е „да събира, проучва и пази ония предмети от материалната култура на София, които имат или ще имат значение за историята на София“. За реализирането на това културно дело са привлечени проф. Богдан Филов, проф. Гавраил Кацаров, проф. Харалампи Тачев и др.

На 1 декември 1941 г. в сградата на пл. „Бански“ №3 се открива първата постоянна експозиция на музея с отдели за етнография, археология, стопанство и културен живот. Тя не просъществува дълго, тъй като сградата е разрушена от последвалите бомбардировки над града. Така започва историята на Музея на София.

През 1952 г. Градският музей е отделен като институция от Градската библиотека, Градския архив и Градската художествена галерия, а през 1998 г. е реорганизиран в Общинско предприятие „Стара София“ със Софийски исторически музей. Дългогодишният проблем да се намери подходяща сграда за постоянната експозиция на музея намира отговор с Решението на Столичния общински съвет от 1998 г. за основен ремонт и адаптиране на сградата на Общинската минерална баня за нуждите на Музея на София.

През юни 2012 г. Общинското предприятие „Стара София“ със Софийски исто-

рически музей е преименувано на Общински културен институт „Музей за история на София“, който на 9 септември 2015 г. с решение на Министерския съвет получава статут на регионален исторически музей.

На 17 септември 2015 г. – след повече от седемдесет години без дом, официално е открита и постоянната експозиция на Регионалния исторически музей – София. В залите му посетителите могат да проследят историческото развитие на столичния град, чиято територия е обитавана в продължение на повече от 8000 години. Подредени са артефакти от времето на неолита, използвани от първите земеделци, антични предмети от Улпия Сердика, оръжия, принадлежали на жителите на средновековния Средец, част от духовното богатство на манастирите в Софийската Света гора, опазените съкровища на последната царска династия, управлявала България. Всички те разкриват хилядолетната многопластова история на София.

Днес Музеят е една от най-бързо развиващите се културни институции в столицата. Към него са и няколко филиала, които представят на гражданите и гостите на столицата най-атрактивните туристически обекти в града.

С обогатяването на експозициите и популяризирането им сред населението и чуждестранните туристи в подходящи форми е направена още една важна пътека към богатото ни културно-историческо наследство, извор на гордостта на страната ни.

Мечтателят от Ючбунар

Доц. Стефан Коларов

Христо Димитров Измирлиев – Смирненски – е роден на 18/30 септември (н. ст.) 1898 г. Творческите му завоевания носят непреходната сила и борческия устрем на епохата, в която живее и твори.

Неговият момчешки профил се откроява, очертан с огнена линия, в историята на българската литература и остава непоклатим повече от един век. След като е дебютирал със своите злободневни и пародии, със закачливите си „маргаритки“ и хуморески, изпълнени с ирония и младежка закачливост, неговият истински топъл и завладяващ глас прозвучава в книгата му „Да бъде ден!“ (1922) и тази категорична идейно-естетическа победа го налага като незаменим „поет на огнените гриви“ (Георги Бакалов), определя неговата творческа значимост и гениална висота. Почти половин век след отпечатването на Ботевите стихотворения този нисичък, възмугав юноша от столичния квартал Ючбунар (днес „Илинден“), заселен с българи, принудени да напуснат родните си огнища в Македония, свързва борческата традиция, начертана от неговия велик предшественик, с повелите на едно ново революционно време и я прави водеща и непобедима. Това веднага долавят с изострените си социални сетива Христо Ясенов и Гео Милев, както и по-младите автори, които идват с порива и гибелта на септемврийци: Никола Фурнаджиев, Ангел Каралийчев, Асен Разцветников, Младен Исаев, Христо Радевски, Георги Караславов и др. Неслучайно Радевски определя кратко и решително веруюто на своята генерация: „Тъй както Смирненски да пея, тъй както Ботев да умра!“. Върха достига Никола Вапцаров, умирайки със заветните стихове от „Хаджи Димитър“!

Христо Смирненски няма пряк учител в литературата, но бързо усвоява уроците на наши и чужди творци и със завидна лекота претопява чуждото влияние, за да избистри своя стих и да го направи искрометен и неповторим. Силно впечатлителен и сам идец от пролетаризиращите се бедняшки среди на софийските покрайнини, поетът

много бързо узрява за своята участ и за участта на улицата, на тълпите, на възлекопача и пролетария – и неслучайно това е отбелязано още в заглавията на стиховете му. Децата на града, Братчетата на Гаврош, Босонозите деца са образите на състрадание и болка, това са неговите безименни братя. Като мюсюн-работничките и той носи жълтата гостенка и тя ще протяга ръка, за да отнеме въздуха и светлината в неговия млад, чист и неопетнен живот за много късо време.

Светът на Смирненски е изпълнен със социални контрасти и разбити съдби, това е свят на страдание и мъка, на непосилен труд за парче хляб, на непостигнати мечти и жажда за живот. Но в него постепенно се надига и кърти песента на робите, ражда се колективната воля за ново бъдеще, пулсира мощното сърце на пролетарската солидарност. С възгласа за Първи май вече се оформя едно будно съзнание, което очертава образа на новия герой на епохата и Смирненски го вижда вече въплътен в комунаря Делеклоз, във водачите на спартакистите Карл Либкнехт и Роза Люксембург, в Северния Прометей от Съветска Русия, в смелия, останал сам на барикадата, Йохан... Червените ескадрони се превръщат в мощен символ на това настъпление, което преминава през всички прегради, което носи победното ехо на революцията.

„Който не е способен да обрисова всичко – дворците и порутените хижи, чувствата на нежност и жестокост, ограничената в семейния кръг обич и общочовешкото мило-сърдие, прелестта на растението и чудесата на архитектурата, всичко най-радостно и всичко най-ужасно, съкровения смисъл и външната красота на всяка нация, с една дума – всичко – от видимото до невидимото, от небето до преизподнята, – той не е поет в необичайния смисъл на това понятие“ – пише Шарл Бодлер. Нашият безсмъртен творец се побира изцяло в определената от автора на „Двея на злото“ рамка за поет.

Идейно-емоционалната палитра в цялото творчество на Хр. Смирненски е изуми-

телно богата и това допринася изключително много да се възприемат по-непосредствено темите и проблемите, които го вълнуват, да се почувстват по-осезателно и силно неговите послания, да се разкрият мислите и чувствата на героите, които той избира и иска да пресъздаде. С впечатляваща лекота той започва от ученическите закачки, с казармените неволи – дисциплинарни или амурни, с тревожното и напрегнато всекидневие на столичани по време на празници или в сивите грозни кални делници, продължава с критичното възглеждане в политическата действителност, без да подминава международното положение, за да покаже саркастично наши и чужди дейци – министри и политици... В края на дните си с мъгър и горчив сатиричен размисъл рисува стълбата в една приказка, която никога няма да загуби своя дълбок подтекст и ще стане негов своеобразен завет към тези, които искат да се посветят на работниците и тяхното положение, които искат да променят света и живота на милиони хора.

И в поезията, и в прозата му се редуват веселие и маскарална широта, закачливост и добродушие с остро недоволство, класов гняв, морално възмущение, естетическо отрицание, затова възприемаме произведенията му с тяхната сякаш привидна лекота и неподправеност, с душевната чистота и нежното съчувствие. Смирненски не е автор, който естетизира злото, но го вижда в неговите социални измерения, в пролетарската му реалност и го показва с реалистична пълнота – от стачните битки с капитала и Златния телец до електрическите глобуси в центъра на София и локвите, в които снежниците стават на кал. Тези мъчителни *Зимни вечери* на студа и ужасяващата мизерия, които царят в кирпичените домове от покрайнините, където смъртта е толкова чест гост, изпълват с една особена атмосфера лиричните му опуси, защото в тях няма място за радост. Сам той е неразделен от тази потискаща сивота и леден мрак.

В своите критически прозрения точният Сент Бьов

казва: „За да предугадим душата на някой поет или най-малко обсебващата го идея, трябва да потърсим коя или кои думи се срещат най-често в творчеството му. Те ще ни наведат на преследващата го мисъл“. В произведенията на Смирненски думите, които ми звучат най-отчетливо за неговата поетика, са: земя, братя, град, улица, вечер, деца, светлина, кръв, сърце... Една по-голяма прецизност би могла да открие и други, но в случая обръщам внимание на онези прости лексеми, които в различни метафори намират художествено превъплъщение или постигат алегорична трактовка на лица и събития. Макар и силно повлиян от символистичната поетика, той я използва с оглед на своите художествени търсения, съумява да ѝ придаде нужната звучност, да я направи понятна и близка до своите трудови читатели. С годините Смирненски би могъл да направи още по-ярка трактовка, да използва мислите и идеите, които го вълнуват, с по-голяма дълбочина и сила, да превъзмогне редица повторения и някои еднообразни интерпретации, да засили художествените инвенции и да разшири обхвата на проблематиката.

Едно от най-големите завоевания на неговите идейно извисени песни е тяхната модерна ритмика. Младият автор има невероятен усет за стиховата метрика, за силата или умереността на тона, за звуковата изразителност. В това отношение той естетически сякаш се доближава до разбирането на Верлен, който търси музиката на стиха, и когото наши автори като Яворов, Лилив и Дебелянов следват в своите творби. Но той е изненадващ с формата, която придава на своите мелодични стихове, постигайки такава завършеност, която немалко, и то доста даровити поети, не са постигали на неговата възраст. Тук щедростта на таланта му носи целия блясък на откривателството и художествената инвентивност.

И още нещо, твърде съществено, което е и своеобразна поука за много нови творци, и което прави Смирненски винаги актуален: той има биография, идва като бежанец със семейството

си, като носи патриотичния борчески дух, веднага откликва на значими и остри въпроси, независимо къде е – на училищната скамейка, във войнишкия строй или в редиците на трудещите се. Пише отговорно и честно, заема открита гражданска позиция, без да се бои от властта и нейния смазващ апарат. И още – свързва се с една мощна идея, която във времето е претърпявала и претърпява своите поражения, побеждавала е и е отстъпвала, но остава неотделима от жаждата на милиони хора, на всяко поколение за светлина, свобода, висини... От бунтовете в древния свят до Френската революция с нейните лозунги „Свобода, Равенство, Братство“ и Парижката комуна, през всички революции на XIX век и разтърсилите XX век, в неспирните конфликти и социални трусове, изпълващи нашия информационен XXI век, човекът ще воюва за справедлив и добър живот.

Когато си мисля за неговия преждевременен край, ми иде да попитам с гневния въпрос на вече цитирания автор от „белязаните духове“: „Нима съществува някакво демонично провидение, което подготвя злочестие то ни още от люлката?“. Шарл Бодлер, който пише своите „Литании към Сатаната“, е имал пълно право да зададе този стряскащ въпрос. Сякаш с някакво вътрешно предчувствие Смирненски е творил така трескаво, неугържимо, страшно след страница, изповед след изповед, стих след стих... Обречеността на това „слънчево дете“, както го нарича Антон Страшимиров, не му позволява да разгърне цялото богатство на своята дарба, но малкото жизнени сили, които е имал в крехкото си тяло, са трансформирани от духа в мощен заряд, който стига до нас все така енергичен и побеждаващ врагове и отрицатели. Въпреки календарната мярка за изминалите 120 години от неговото рождение, Христо Смирненски остава все така млад, а творчеството му ще вълнува истинските му почитатели и следовници завинаги!

Традиция в модерността

Доц. Красимира Александрова, Директор на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

Библиотеките принадлежат към тези притегателни места, в които се дава възможност за сближаване на хора и идеи, обединяване в каузи и постигане на взаимно удовлетворение. Такава е и мисията на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (НБКМ), която има привилегията да пази безценното книжовно-документално богатство на България. Съградена преди 140 г. като храм на духа, и до днес ревниво пази традициите и културната ни история. Тя е мястото, което възпитава поколения българи в любов към знанието и уважение към общочовешките ценности.

Връщайки се към заветите на предците ни, виждаме, че едно от най-важните им послания е да се отстояват традициите и националната идентичност, защото гържи, която не помни миналото си, няма бъдеще.

Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ е първата българска културна институция, създадена след Освобождението, и най-голямата обществена библиотека в България днес. Тя е исторически пример за забележителна приемственост между поколения специалисти и изследователи. От една страна, задачата на една такава институция е да подпомага потребителите по отношение на техните информационни потребности. От друга, тя е обозрим символ на онова сътрудничество, от което се постигат зрелите плодове на научноизследователската дейност.

Културата и образованието са неразривно свързани с библиотеките и книгите. Воден от тази идея и осъзнавайки нейната важна роля, известният библиотековед и учен проф. Марин Дринов – тогава вицегубернатор на София, полага много грижи за създаването на Софийската публична библиотека и изграждането на нейния първоначален фонд, като организира получаването на дарения от известни руски учени и сам дарява ценни лични трудове.

Негови съмишленици в това просветителско дело

са софийският учител и възрожденски деец Михаил Буботинов и Пьотър Алабин – първият губернатор на София (1878), които се заемат заедно да създадат публична библиотека, която да съдейства за умственото и нравственото развитие на младото поколение.

В резултат на техните усилия на 10 декември 1878 г. е основана първата българска културна институция

вуване Националната библиотека е институция, призвана да събира, съхранява и разпространява книжовната и духовната памет на нашия народ.

През 1900 г. за библиотеката е закупена сграда на ул. „Георги С. Раковски“ 131.

През 1924 г. към НБ е добавен създаденият през 1904 г. Архив на Българското възрождение.

Софийска илюстрирана Александрия от XV в. Колекция „Славянски ръкописи“, НБКМ

под името Софийска публична библиотека.

За основа на библиотечния фонд служат дарените частни библиотеки на Иван Н. Денкоглу, Спиридон Палаузов, Любен Каравелов и други родолюбиви българи. Самият генерал-губернатор на София Пьотър Алабин осигурява абонамента на 12 руски периодични издания и сам написва устройствения правилник на институцията. Библиотеката е негова съкровена грижа и дори след напускането на страната той продължава да се интересува от нея. В Българския исторически архив се съхраняват редица писма, които показват заслугите му както за основаването ѝ, така и за комплектуването на нейните фондове.

Година по-късно проф. Марин Дринов предлага на Първото Велико народно събрание библиотеката да се превърне в Народна и грижите за просперитета ѝ да се делегират на държавата. Официалното ѝ учредяване като държавно учреждение с името Българска народна библиотека става през 1879 г.

Оттогава и през всичките години на своето същест-

През 1939 г. започва строителството на нова сграда за Народната библиотека. По време на бомбардировките над София на 10 януари и 30 март 1944 г. тя, както и сградата на ул. „Георги С. Раковски“ са разрушени от англо-американските въздушни сили. Унищожени са всички каталози и инвентарни книги, целият справочен апарат, Румелийският архив и част от собствените издания на библиотеката. По една щастлива случайност по-голяма част от фонда на библиотеката в книгохранилището е запазен от затисналата го железобетонна плоча. Съхранени са и евакуираните документални материали, портретната и снимковата сбирка, както и ръкописната сбирка.

Сградата, в която понастоящем се помещава библиотеката, е проектирана от архитектите Иван Васильов и Димитър Цолов. Фасадата е дело на скулптора Михайло Парашчук. Построена е със сключен през 1946 г. целеви държавен заем и е открита на 16 декември 1953 г. Тържеството се свързва с предстоящото честване на 75-годишнината от създа-

ването ѝ. Монументалната постройка е сред най-красивите сгради в София.

През 1963 г. Народната библиотека „Васил Коларов“ се преименува в Народна библиотека „Кирил и Методий“, а на 11 август 1994 г. е обявена за културен институт с национално значение. С приемането на Закона за обществените библиотеки, в сила от 6 юли 2009 г., Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ е преименувана в Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

През годините нейни директори са били видни личности като Георги Кирков, Петко Славейков, Константин Иречек, Васил Стоянов, Стоян Заимов, Пенчо Славейков, Стилиян Чилингиров, Божан Ангелов, Велико Йорданов, Райчо Райчев, Тодор Боров, Орлин Василев, Константинка Калайджиева и др.

Историята на библиотеката е доказателство за респектиращия ѝ авторитет в културния живот на България.

Днес в Националната библиотека се съхраняват около 8 милиона библиотечни единици. Нейните колекции я правят хранилище с европейска и световна значимост.

Енински апостол от X век. Колекция „Славянски ръкописи“, НБКМ

Една от най-ценните сбирки е тази от славянски, гръцки и латински ръкописи. Сред най-известните паметници могат да се споменат Енинският апостол от XI век, Аргировият триод от XII век, Добрейшовото евангелие и Банишкото евангелие от XIII век, Евтимиевият служебник и Бориловият синодик от XIV век. Наред със старопечатните книги, ръ-

кописите и архивите НБКМ притежава ценни документи, свързани с Българското възрождение и националноосвободителното движение. Сред тях се открояват архивите на Васил Левски, Христо Ботев, Георги С. Раковски, Любен Каравелов и др. Безценна е и ориенталската сбирка, която включва книги, ръкописи и архивни материали на арабски, османотурски и персийски език. Сред ръкописите особено ценен е преписът от XVI век на „Географията“ на Идриси. Едни от най-ценните сред печатните книги в сбирката са съчиненията на Авицена „Законът на медицината“ и „Шифа“, печатани през XVI век в Рим.

Справочните сбирки на НБКМ съдържат някои от най-ранните издания на общи енциклопедии на европейски страни като Франция, Италия, Русия, Великобритания и Испания, както и най-старите езикови речници на основните езици на Стария континент. Във фонда се съхранява и сбирка от снимки, водеща началото си от 1879 г. – основната ѝ част е от оригинални фотографии с автографи. Музикалният отдел притежава най-богатата сбирка от български нотни произведения, колекция от концертни партитури от класически музикални произведения. Единствено в НБКМ се пази най-пълната колекция от запазени и добре съхранени щампи и плакати. Уникална е и сбирката от оригинални издания на световноизвестни картографи и почти всички печатни портрети, издавани у нас.

Стремежът към опазване на книжовно-документалното наследство в Националната библиотека пряко кореспондира с дейността на Дигиталната библиотека (http://www.nationallibrary.bg/digitalna_bibl_doklad.html). До момента дигитализираната информация надхвърля 750 GB. Изграден е дигитализиран и обработен архив на повече от 100 000 файла, в това число ръкописи и архивни документи, снимки и портрети, карти, фотоалбуми и графични документи.

Издателската дейност на НБКМ има дългогодишни

традиции. Със запазената марка на институцията е специализираното списание „Библиотека“ за библиотечна теория и практика. Диапазонът на включените в него теми е относително широк, като в голяма степен се обуславя от интензитета в развитието на съвременното общество и предизвикателствата, пред които са поставени библиотеките. Приоритет в публикуваните текстове имат материалите, свързани с развитието на библиотечното дело в България и в чужбина, представянето на ръкописно-документалното наследство, старопечатни и редки книги, архиви и ориенталски сбирки. Политиката на списанието е балансирана и толерантна по отношение на авторите и отразяваната проблематика. Обратната връзка и активната комуникация с читателската аудитория в голяма степен предопределя тематичните акценти на съдържанието му.

През годините в структурата на библиотеката са се сменяли наименования, откривали са се служби и след това са се закривали, като стремежът е бил към оптимизиране на библиотечните процеси с цел да се подпомага работата с потребителите. Структурата, въведена в края на 2016 г., включва три дирекции и осем направления, в които са обособени 23 отдела. Численият състав наброява 206 служители. Библиотечните специалисти в преобладаващата си част са магистри. Като положителна се определя тенденцията за назначаване на млади спе-

циалисти, завършили библиотечни специалности в СУ „Св. Климент Охридски“ и в Университета по библиотекознание и информационни технологии. През периода 2016 – 2017 г. техният брой е 11: осем бакалаври, двама магистри и един докторант.

Националната библиотека осигурява достъп до библиотечните си колекции и бази данни на български и чуждестранни граждани, както и до библиотечни-

Сградата на ул. „Цариградска“ (дн. бул. „Цар Освободител“), в която се помещава Народната библиотека след напускането на Бююк джамия, НБКМ-БИА, С П 597

те колекции и бази данни на други библиотеки чрез междубиблиотечното заемане на документи. Предоставя информация за библиотечния си фонд и за библиотечните фондове на други библиотеки в страната и в чужбина чрез поддържане и ползване на разнообразни каталози и бази данни. Библиографската база данни COBIB.BG (www.bg.cobiss.net) в режим онлайн включва библиографски записи за книжни (монографии, периодични издания, статии) и некнижни документи.

Електронният каталог на НБКМ съдържа библиографски записи на: монографични публикации: книги, дисертации, картографски и графични документи, видеозаписи и ноти; документи – от 1876 г. до днес; документи на други езици, постъпили в библиотеката от 1992 г. до днес; периодични издания; български вестници, списания и бюлетени от 1844 г. до днес; чуждестранни вестници, списания и бюлетени от 1992 г. до днес; статии от вестници и списания от 1992 г. до днес.

Международният книгообен е сред приоритетните

Сградата на Народната библиотека на ул. „Г. С. Раковски“, НБКМ-БИА

дейности на библиотеката. През последните години тенденцията е към трайно разширяване на териториалния му обхват. Така в края на 2016 г. броят на библиотеките, с които Националната библиотека на България партнира, е 100. Международното сътрудничество се осъществява чрез сключени

договори за партньорство с 30 национални библиотеки от цял свят.

В реставрационната лаборатория на Националната библиотека се извършват реставрация и консервация на български, славянски, ориенталски и други чуждоезични ръкописи, архивни документи, редки, ценни и старопечатни издания, които са културни ценности с национално значение. Предоставя се консултантска и експертна помощ на библиотеки, други институции и граждани. От началото на 2017 г. със системата „аноксия“ се извършва активна превенция на библиотечните колекции, като за шестте месеца на работата на камерата са обработени повече от 100 000 документа.

Библиотеката активно участва в международни организации, свързани с библиотечното дело. Разработва и участва в национални и международни проекти и програми. Организира и провежда

Бююк джамия, 1878 г., НБКМ-БИА

културни, образователни и информационни инициативи и прояви. Координира дейността по издирването и библиографирането на ръкописно-документалното наследство на територията на страната. Националната библиотека изпълнява

в Националната библиотечна мрежа общонационални функции, свързани с опазването на националното книжовно и документално наследство и достъпа до него.

В новото хилядолетие НБКМ е изправена пред предизвикателства, промени и сериозна конкуренция. Тя е пресечна точка за много процеси и феномени, свързани с глобализиращия се свят. Информационното общество на фона на добрите постижения носи и своите гримаси, противоречия и асиметрии. Все повече навлизаме в свят, в който общуването се осъществява чрез познанието, а постиженията на човешката цивилизация – все по-видими и бързо променящи се. Затова назовах темата „Традиция в модерността“: защото бъдещето принадлежи на знаещия човек, здраво стъпил върху фундамента, съхранен от неговите предходници. Защото бъдещето е част от миналото. То „стъпва“ на натрупания човешки опит и знание, които изграждат мост към другия бряг – бъдещето на нашата цивилизация. В този контекст библиотеките са тези, които градят културните коридори, независимо от политическата конюнктура. В исторически план библиотеката, като най-демократичната обществена структура, съществува от хилядолетия. Неоспорим е и фактът, че влиянието на социалните промени е своеобразен тласък за обновяване на библиотеките. И когато това се случва, то никога не остава незабелязано в обществото.

Злощастното време, в което провидението ни отреди да живеем, периодично изтласква на повърхността на публичните отношения различни видове политически и псевдолитературни инфузории, които оскверняват не само общественото пространство с жалките си крясъци, интриги, хули и погръжни, но и се опитват, слава богу – безуспешно, да подменят естетическата йерархия на ценностите. Не се изненадваме, че за пореден път хунвейбинстващите елементи нападат един от големите писатели на нашето време – Антон Дончев. Подобен тип недостойни люде – добре известни грантаджии, поръчкови писачи, обикновени блюдолизици и наперени соросоиди, ругаят Антон Дончев още от времето, когато се появи неговият прочут роман „Време разделно“. Но не се гаси туй, що не гасне, както пише великият Иван Вазов (впрочем също недолюбван от споменатите литературно-обществени талибани). Романът „Време разделно“, подобно на „Под игото“, ще продължава да бъде спасителен духовен маяк за днешните и за грядущите поколения.

Има в историята на българската литература творби, които взривяват общественото спокойствие и неугържимо магнетично привличат интереса на публиката. Не само с естетико-художествените си достоинства, но и с концентрацията на идеите, с удивителната способност да експонират мащабното и загадъчно движение на историческите процеси, да улавят невидимите пулсации на времето. След романа на Иван Вазов „Под игото“ такива са романите на Димитър Талеф и Димитър Димов. След великата четиритомна дилогия на Димитър Талеф – „Железният светилник“, „Илинден“, „Преспанските камбани“, „Гласовете ви чувам“, най-близко до безсмъртната Вазова творба стои романът поема на Антон Дончев „Време разделно“. Двете произведения се родяват от вътрешния родолюбив огън, който ги озарява, от неустовата любов към Отечеството, разбираемо не само като географска територия, но и като духовна вселена.

За да разберем феноменалния успех на романа „Време разделно“ и у нас, и в чужбина (само в България над 30 издания в тираж, надхвър-

лящ 1 млн. екз., а в чужбина – преводи на повече от 25 езика в тираж над 3 млн. екз.), от една страна, трябва да се потопим в духа на времето, когато се ражда творбата. А от друга, трябва да навлезем в странния, причудлив и магически вътрешен свят на писателя Антон Дончев.

В началото на 60-те години на XX век вече са литературен факт големите романи на Димитър Талеф, които са апофеоз на националноосвободителните борби на българите. Изминал е гостатъчен период от време, за да може да се избистри философията на отечественото възкресение. Българското общество започва да изпитва все по-силна жажда за история. Очевидна е обществената необходимост от създаване на епически платна, които художествено да превъплътят перипетиите на странстващия и вечно възраждащ се български дух, оцелял в жестоките превратности на историята.

Голямата тема винаги намира своя подходящ автор. В случая това е младият белетрист Антон Дончев, който пристига в Родопите в един невероятен майски ден на 1962 г. <...>

Писателят си води дневник, който документира магията на създаването на романа. А може би по-точно е да го наречем поема. Поема за силата на българския национален дух, за неунуцожимата енергия на народностното самосъзнание. В новата българска литература няма книга, която да пресъздава така ярко невероятното богатство на отечествената природа, да чува и да усеща всеки глас на дървета, растения, камъни, птици, животни и хора. Поразително е, че една тъй трагична история, като бруталната насилствена смяна на вярата, е показана от писателя като апофеоз на вярата.

Величието на героите на Антон Дончев е в това, че те са разбрали най-важната тайна за човека през всички времена: когато душата осъзнае вътрешната си светлина и слуша гласа на своето сърце, тя е безсмъртна и неподчинима, свободна и непоробима. Свободата е Светлина, Отечеството е Любов, Човекът е Храм на достойнството, нравствеността и честната воля – убеден е писателят Антон Дончев. Затова и неговите герои – особено Манол и неговите сто братя и Елица, имат почти легендарно, митично излъчване и ореол.

Неслучайно тъкмо Антон Дончев е автор на редица емблематични за новата българска литература романи: „Пробуждане“, „Сказание за времето на Самуила“, „Сказание за хан Аспарух, княз Слав и жреца Терес“, „Странният рицар на Свещената книга“. Този автор притежава епично съзнание, въображението му сътворява магическо-реалната действителност на възникването на бъл-

гарската държава. Той има таланта да фокусира своя поглед върху преломни периоди и епохи в родната история. Бихме могли да направим в по-голяма скоба своеобразен паралел между фундаменталния труд на Арнълд Тойнби „Изследване на историята“ и романите на Антон Дончев, особено романа „Сказание за хан Аспарух, княз Слав и жреца Терес“. Тойнби изследва възхода, развитието и злеза

много повече, отколкото изглежда на пръв поглед. Романът не дава еднозначни отговори именно защото в художествената психология и философия на автора е залегнало убеждението за многопластовост, амбивалентност, поливалентност на историческите процеси и тенденции. <...>

Много цели си поставя със своя роман Антон Дончев. Той сътворява собствена космогония, при която

Магически на Антон

Писателят Иван Гран

на велики цивилизации, дава отговор на най-трудните въпроси, свързани с философията на историческото развитие. Нашият автор в своята гигантска 4-томна сага, която обхваща повече от 1500 страници, ни предлага художествена интерпретация на философията на създаването на българската държава. <...>

Но да се върнем към романа „Време разделно“. Българската критика често е посочвала, че тази творба е посветена на съдбовното устояване на християнската вяра в сблъсъка ѝ с агресивния ислям. Но не по-малко силен акцент трябва да поставим и върху факта, че героите на романа в хода на повествованието непрекъснато осъзнават своята родова и национална принадлежност. Дори вековете не замъгляват тяхното самосъзнание.

Панко Анчев формулира интересното наблюдение, че трагичните събития, описвани в романа, бележат началото на такъв период в българската история, при който забележимо отслабва енергията на националното сцепление. Конфликтът между дъва свята, дъва мирогледа, дъва морала изгражда непроходима пропаст между героите и в същото време невидимите мостове между персонажите са

мъртвите живеят непрекъснато в съзнанието на живите, живите живеят в свят, населен със сенките на миналото и предчувстви-

ята за бъдещето. Патосът на романа се разгъва като в антична трагедия. Непредотвратимото идва, но героите го осъзнават не с фаталистично примирение, а с прозрение за величието на мига на нравствената им съпротива, което е начало на тяхната вечност. Не може да бъде победена вярата с насилие, не може да бъде превзета Родопска планина, тъй като тя е пазена и от живи, и от мъртви. В

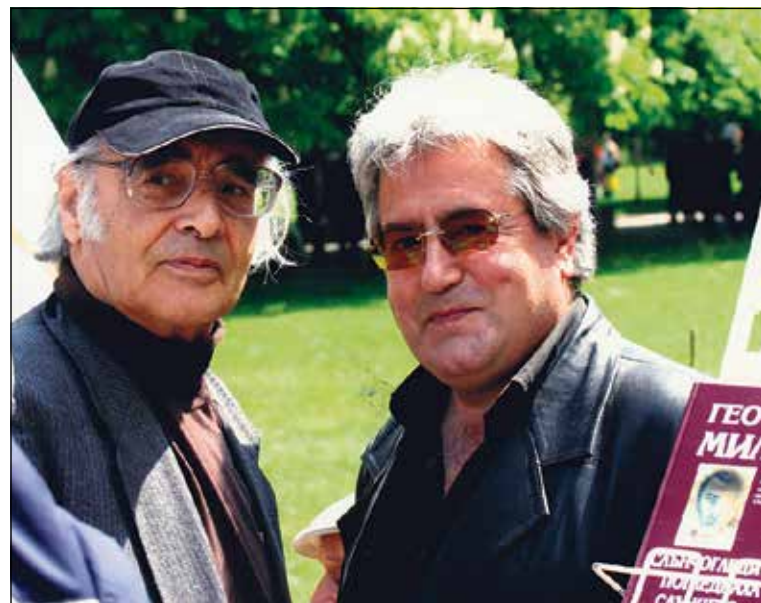
Манол купува със своите сребърни чанове Петгласец като нова земя за своите хора. Манол припомня на бея, че под земята е съхранена крепост, строена от неговите бащи и деди. И там, долу, в недра, сякаш продължава безмълвно и невидимо животът на една уж изчезнала цивилизация, като че ли тази подземна крепост на минало величие, достолепие и могъщество облъчва и зарежда през столетията

гичните и жестоки сцени, и най-прелестните пейзажи и лирични отклонения са постигнати с напастяването на удивителни сравнения. Умението да усети баграта, цвета, природната хармония придава на романа „Време разделно“ звученост на поема. <...>

Магическият ефект на романа „Време разделно“ се дължи на факта, че самата творба е изградена като народна песен – действието е ту проточено и протяжно, ту взривно концентрирано в едно състояние, едно строение, една представа. Това е творба, която следва ритъма на народното сърце, пулсацията на националния организъм. Тук долавяме невероятните ритми на народните песни и танци, любуваме се на изумителното багрено многообразие на народните носии, побрали цялото великолепие на отечествената природа, чуваме шепота на стародавни поверия, виждаме как оживяват неумишлено обреди, как обичаите прехвърлят невидими мостове между вековете и хилядолетията...

От бездните на народното творчество извира приказното, баладичното, елегичното и формира белетристичния хемоглобин на Антон Дончев. Само така можем да си обясним не само възторга от романа „Време разделно“ в България, но и изключителното впечатление, което прави той на световноизвестни критици и литературни изследователи. Те му го приличават на епоса за крал Артур и рицарите на кръглата маса, му виждат в него „Песента на Ролан“ за българското мъченичество, му го сравняват с Яшар Кемал, Жан Жионо, Мика Валтари, Исмаил Кадаре, Иво Андрич или Никос Казандзакис. За малко български книги е говорено и писано така емоционално и ликуващо. Ето как в. „Гардиън“ оценява романа:

„Време разделно“ е като голяма грубо обработена меча кожа, просната пред огнището, която дъхти на мъченически героизъм и романтика. Това е мъжко плът, изтъкана от позорна жестокост и пламтяща смелост, от лай на кучета и грандиозни пейзажи, в която се преплитат народни ми-

тове и суеверия с история. Анатомията на една легенда се оформя така, както се е оформила в сърцата и преданията на непросветените, самотни планинци“. <...>

Балканските народи най-добре могат да усетят драмата на описваните събития. За жалост, няколко века по-късно историята отново им поднася зловеците си шеги...

Писателят Антон Дончев има чудната способност да се превъплъщава в душите на различни хронисти. Един път това е поп Алигорко, друг път – Венецианеца, трети път – слепият хронист, разказващ сказанието за хан Аспарух, княз Слав и жреца Терес, четвърти път – очевидецът, свидетелстващ за сетните мигове на богомилите, катарите, албигойците, чиито лица са трагично озарени от отблясъците на хилядите клади... И винаги ни поразяват страшните очи на превъплътения – тъмни, но светят. Онези, които могат да виждат, знаят, че това е светлината на търсещия дух. Ако в българската литература днес има повече такива търсещи духове, може би не всичко е загубено и творческият огън на високата традиция, която тръгва от Иван Вазов и Алеко Константинов, Йордан Йовков и Елин Пелин, Димитър Талев и Димитър Димов, ще бъде пренесен и съхранен през XXI век.

Антон Дончев – съвременната реинкарнация на духа на Патриарха Иван Вазов – обича да цитира Да-

видовия псалом: „Господи, колко чудно е устроен човекът!“. И наистина невероятни, фантастични, непостижими за човешкия разум са богатството и хармонията на всяко единично човешко същество. <...>

Не е мястото тук и времето да говорим за вещината на романиста. И децата от предучилищна възраст вече знаят, че той е най-големият майстор на отечествената проза за последния половин век. Но не можем да не покажем възхищението и ликуването си от създаването на нова легендарна романова епопея. Антон Дончев не пише, той пее, той нарежда, както се нарежда народната песен. <...> Езикът, структурата на повествованието, стилът – всичко говори за поетическо самосъзнание, за метафорично възсъздаване. Жив е духът на романистите Иван Вазов, Димитър Талев, Димитър Димов, Емилиян Станев! Нещо повече, нашият автор тласка напред развитието на българския роман. Обогаत्या го с нови идеи, инвенции, пластически нововъведения и формалистични проби. Осемдесет и осем годишният Антон Дончев е по-модерен от всички, взети заедно днес, псевдомодернисти и литературни инсталационисти, които безпардонно се шият по литературните стъпки с разкопчани естетически панталонки.

Ето човека, есе то – би възкликнал великият дух Фридрих Ницше. И ние възкликваме с думите на философа – ето Човека, ето романиста, ето въплътеното величаво българско Слово, ето Логоса, ето другото име на Отечеството!

Кият епос н Дончев

итски, чл.-кор. на БАН

такъв аспект тя е невидимата и непревземаема крепост на духа български.

Има една поразителна сцена в романа, при която

Манол и неговите съселяни с енергията на националното устояване. Прави ги непобедими и непокорими.

Във „Време разделно“ във висша степен е изразено удивителното качество на Антон Дончев да показва движение на времето. Според него то не е линейно, не е еднопосочно. Антично то светоусещане, духът на орфическите мистерии, магията на езичесвото се преплитат по причудлив и фантастичен начин с духа на съвременното. Реалното е откъснато, откъснато е реално.

Разбирането на Антон Дончев, че всичко е едно, ражда полифоничния характер на неговата проза. Повествованието е изградено от елиптични метафорично заредени фрази, невероятно натоварени с асоциации и алюзии. Антон Дончев рисува сякаш със сурови Микеланджелови краски. Не само сюжетът издава крайно напрежение и драматизъм, но и самият разказ на хронистите напомня твърде често на нареждане, на оплаквателна песен. В този роман българският език разкрива невероятните си способности за енергийната натовареност на думите, за вътрешната експресия на изказа. Творбата се разгръща като гигантска словесна fuga. И най-тра-

Един съвременен будител пред уникалното издание „За буквите“

– Маестро, нека да започнем с това, което вълнува много българи – спекулациите около авторството на бележития Ви роман „Време разделно“. За нас – младите хора от УниБИТ, е несъмнено безусловното Ваше авторство върху това издание на изящното слово. Ясно е не поради факта, че Вие за нас сте икона на българската литература, а поради обстоятелството, че ръкописът на романа се намира не къде да е, а в нашия Университет. И въпреки всичко, какъв е Вашият коментар?

– Не въпросът Ви е нелен, а ситуацията е странна и нелепа. Причините за това са извънлитературни и биха могли да интересуват Университета, доколкото го обвиняват, че притежаваните от него документи са с „невярно“ съдържание. Лично аз недоумявам как е възможно да се повдига такъв въпрос.

При Вас винаги ще идват нови студенти и за мене е истинско удоволствие, че ръкописът на романа ще стои до входа на светилището.

– Г-н Дончев, създаването на романа е интимен творчески процес и ние няма да Ви питаме за дълбочината на Вашите преживявания, но бихме искали да разберем как е протекло издаването на романа и по-специално каква е била ролята на големия български родолюбец Петър Увалев?

– Това са два въпроса. Съдбата на „Време разделно“ започва по начин, който няма нищо общо с по-нататъшния път на романа. Когато аз го предадох в издателство „Български писател“, отказаха да го разгледаат. И тогава писателят Атанас Наковски, вече покойник, успя донякъде конспиративно да уреди публикуването на романа. Първите месеци след отпечатването всъщност отчетоха едно „задоволително присъствие“ на нов роман в литературата. Николай Хайтов беше човекът, който с една своя рецензия обърна погледа на читателите към романа. А Петър Увалев всъщност повлия върху разпространението на романа в чужбина. Цветан Стоянов, вече покойник, му занесе романа в Лондон. Увалев превежда по 15-20 страници от романа на английски и италиански език и го дава на един английски издател и на кинопродуцента Карло Понти. В резултат започва пътят на романа в преводи за чуждестранните читатели и пътят на романа към киноекрана. През цялото време Увалев не беше във връзка с мен и аз не знаех всъщност какво прави той. Две години след излизането на романа той ни покани с ръководителя на българската кинематография в Лондон, с което подтикна и екранизирането му.

– Г-н Дончев, известно е, че „Време разделно“ е подаряван на над 10 президенти и на двама папи. Защо точно Вашият роман, как смятате?

– Всъщност по-голямата част от българските читатели не си дават сметка за известността на романа в чужбина. А голяма част от властимащите лица, на които е подаряван романът, вече го бяха чели. Йоан Павел Втори беше дори издател на романа в Полша, преди да стане папа. И когато аз го срещнах, той много добре познаваше съдържанието му. Един президент поиска да се срещне с един писател в България, а именно с автора на романа „Време разделно“. Вече съществува и огромно количество литература за романа. Той живее един втори живот, скрит за повечето хора, и вече 50 години се продава на вторичния книжен пазар, като има изключително висока цена. Това остава скрито за българската публика, но на Запад продължават да го четат и да проявяват интерес към него.

Много и актуални въпроси поставя романът „Време разделно“. Един от тях е „В какво ни разделя времето?“ в годината, когато честваме 140 години от Освобождението на България.

Ако можем да разделим времето на години, нямамо е години, които да не са разделни. За съжаление, стените на пропастите, които ни разделят, започват да се раздалечат. Губи се контролът върху свободата на словото. За пръв път като че ли нашият народ не следи за нравствеността на изказа. Търпи се неуважението и дори омразата.

– Днес, как смятате, дали романът Ви е само литературно произведение, или е почти документален разказ, предназначен за младите?

– Романът никога не е бил документален разказ. Той е разказ за неща, които са развълнували разказвача и които той иска да разкаже на българите. Документите трябва да се търсят на друго място. И защо говорите само за младите?

– Ако днес трябваше да поставите заглавието на романа „Време разделно“, какво щеше да бъде то?

– Започнах да пиша романа с четири възможни заглавия. След това остана „Време разделно“, а останалите заглавия се превърнаха в части от романа. Дългият живот на романа като че е доказателство за правилен избор. Това обаче доведе до големи мъки на преводачите и романът има двадесетина различни заглавия, част от които дори и аз не ги знам.

– Благодаря за откровеността и за оценката Ви за нашия университет!

Разговора води д-р Диана Стоянова

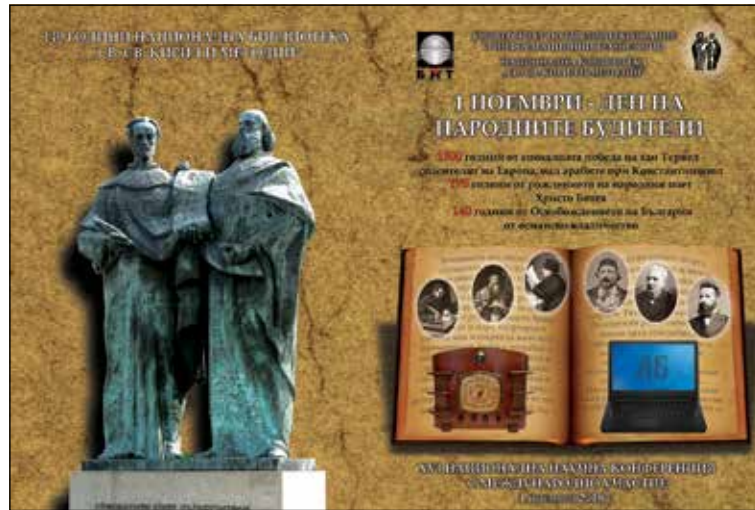
За будителството

Проф. Кристина Денчева

От 2003 г. точно на 1 ноември Университетът по библиотекознание и информационни технологии провежда национални научни конференции с международно участие по случай Деня на народните будители по мотото „Обществото на знанието и хуманизмът на XXI век“. Конференциите отбелязват и значими годишнини, отнасящи се до историята, будителската традиция и постиженията на българския гений, на нашата наука, култура, изкуство. Изнесените стотици доклади отразяват и резултати от проекти в областта на книжовната култура, писмеността, културното наследство, които намират нови реализации в дигиталната високотехнологична среда. Така се създават и благоприятни предпоставки за активното включване на мотивирани млади изследователи, които ще осъществят предаването на знанието и съхраненото ни духовно богатство във виртуалния свят. Изнесените доклади на изминалите конференции представят панорамна картина на съвременния духовен живот и косвена – на многобройните будители, които имат нелеката задача да бъдат като жалони в създаването на устойчиво самоопределение в ценностите на

неговото развитие, разширяване и обогатяване. Високотехнологичната съвременна среда постави пред учените и пред преподавателите във висшите училища сложни задачи, свързани с намирането на нови модели за поддържане на комуникация и взаимна информираност за резултатите от научните изследвания. Така се разкрива допълнителен потенциал в съществуващите информационни ресурси за нови образователни модели, базирани на онлайн комуникацията и използването на богат инструментариум за представяне на съдържание, неговото включване в новоформиращите се елементи и етапи на изследователските и образователните процеси, както и неговото възприемане и осмисляне от аудиторията.

Промените в тематичните направления на конференцията са в синхрон с този качествен скок в информационното осигуряване на научните изследвания и образованието в съвременната епоха на знанието. Участниците работят в четири секции: I – Скрипториуми, репозитари, мрежи на знанието и дигитална култура; II – Културно наследство, креативни и рекреативни индустрии; III – Информационни технологии и икономика на знанието; IV – Сигурност, киберсигурност – XXI век.

най-висшите постижения на българския дух и гений.

В конференциите активно участие са взели десетки доказали се учени и преподаватели от Европа и света: Русия, Франция, Великобритания, Швейцария, Италия, Германия, Сърбия, Македония, САЩ, Канада.

Създаването на знание като непрекъсваем обществен процес претърпява промени заедно със средата за

Специално място в конференцията намира и представянето в самостоятелна секция на резултатите от научните изследвания на членовете на Университетската младежка академия за управление на знания (УМЛАУЗ) в УниБИТ, с което реално и действено се проявява предаването на знание в съвременните измерения на будителството от поколение на поколение.

Памет и реценции

85 години от рождението на Александър Фол

Д-р Ружа Попова – Институт за балканистика с Център по тракология „Проф. Александър Фол“ – БАН

Nanos gigantum humeris insidentes

Бернар от Шартър (XII в.)

„Пътешественик във времето“, водят зрителите – тези, които го познават – за да си припомним, тези, които не са имали този шанс – за да се запознаят, по пътя, извървян от Александър Фол: през семейството му, по пътя към науката, министерските постове, множеството документи, които представят съзидателната му дейност (основател на Института по тракология при БАН, на Международния съвет за индоевропейски и траколожки

вен конгрес на феминистките в Германия. Детството на Александър Фол преминава сред театралните кулиси в София, Пловдив, Варна, Сливен, Пазарджик, Русе, Габрово, Плевен, Бургас, Враца, сред писатели и музиканти, но и в труд (от тринадесетгодишен работи, за да подпомага семейството).

г., както и на Националната гимназия за древни езици и култури в София (1977). Бил е гостуващ лектор в университети в САЩ, Германия, СССР, Великобритания и др. Организира международните конгреси по тракология от 1972 г. до смъртта си и изложбата „Тракийските съкровища“ от 1974 до 2005 г. Професор е по стара история

своите спомени със и за него и търси да види и себе си в експонираните фотоси. Едно е сигурно: все още е трудно да се говори със спокоен тон за културната политика и развитието на науката и образованието на България от средата на 70-те до 1989 г., макар че по темата вече има написани бакалавърски и магистърски тези. Времевата дистанция още не е достатъчно голяма, но въпреки това някои необременени умове успяват да забележат положените усилия и постигнатите резултати за отваряне на българската култура и образование към Европа и света.

Изложбата имаше голям успех и след откриването ѝ в сградата на Българската академия на науките пътят ѝ продължи към Ямбол, Пловдив, Казанлък, а програмата за експонирането ѝ фиксира гати и от следващата година.

По време на честванията през цялото време ме съпровождаше усещането за присъствието на Професора чрез ироничната му усмивка, в която може да се разпознае огромната усмивка на Чеширския котарак (от „Алиса в страната на чудесата“, разбира се). Тя идваше да подсказва, че пътят, който трябва да поемем, за да излезем от тресавището на нашата безпомощност, заемащо голяма част от мястото, в което се намираме, въпреки това винаги ще ни води, за да стигаме до което и да било място, стига да извървяваме необходимото. Дали защото се бяхме събрали хора, разпознали се като негови ученици (според максимата му, че ученикът разпознава и назовава учителя си), или защото просто всеки вижда това, което знае (според една стара и изповядвана от него максима)? Остава вероятността да виждаме по-далече от по-високо – не защото имаме по-силно зрение или по-голяма височина, а защото имаме възможността да стъпим върху раменете на предходниците (по думите на Бернар от Шартър, запазени у Джон от Солсбъри в неговия „Metalogicon“, 1159 г.).

Александър и Валерия Фол (X Международен конгрес по тракология, Комотини, Александруполис, 2005 г.)

изследвания и списанието *Ogryheus*, което се издава и днес, един от създателите на Националния исторически музей – София, на научния институт към Българския културен дом „Витгенщайн“ – Виена и др.), организатора на редица международни археологически експедиции, реализирани в България, чрез тракийската изложба, гостувала в най-големите музеи по света, организирана и научно ръководена от него от 1974 до 2005 г., през признанието на световната научна общност, през научните монографии, научно-популярните и детските книги, през снимките, запечатали го сред приятели и колеги.

Александър Фол е роден на 3 юли 1933 г. в гр. София в семейството на ярките личности Николай Тодоров Георгиев-Фол – театрален режисьор, писател, автор на книги и пиеси за деца и възрастни, преводач, и майката Вера Бояджиева-Фол – писателка, преводачка, представителка на България на Първия свето-

Александър Фол се посвещава на изследвания в областта на историята на Стария свят, индоевропейстиката и тракологията, старогръцката и тракийската култура. Получава званията „кандидат на историческите науки“ през 1966 г. и „доктор на историческите науки“ през 1985 г. с дисертация на тема „Тракийският орфизъм“. Специализира в Колеж дьо Франс, Париж, през 1967 г. и в Германския археологически институт в Берлин. Основател е на Института по тракология (по-късно Институт по тракология „Проф. Александър Фол“, днес – част от Института за балканистика с Център по тракология) на БАН през 1972 г. и е негов директор до 1991 г. Той е генерален секретар на Международния съвет по индоевропейски и траколожки изследвания. Основател е на Катедрата по стара история и тракология (1979) в Историческия факултет на Софийския университет „Климент Охридски“, която ръководи до 1987

и тракология в Нов български университет (1999).

Александър Фол е министър на просветата (1980 – 1986) и първи зам.-министър на културата (1974 – 1980). През 1989 г. е за кратко министър на културата, образованието и науката. Той участва активно в популяризирането на българската култура и историческото ни наследство в чужбина, както и в организацията на изложбата „Тракийското изкуство и култура по българските земи“, която е представена в 25 страни по света – на част от изложбите е и научен ръководител. Автор е на повече от 400 научни изследвания – монографии, студии и статии, публикувани в български и чуждестранни издания, както и на десетки научно-популярни книги, статии и студии на български, немски, френски, италиански и английски език.

Трудно е да се изработи изложба за личност като тази на Александър Фол – още повече че тя се представя пред публика, част от която има

Институтът за балканистика с Център по тракология „Проф. Александър Фол“ – БАН отбелязва 85-ата година от рождението на Александър Фол с постерна изложба и двудневна научна конференция. И двете събития бяха посрещнати с огромен интерес: научната конференция под наслов „Древна Тракия и траките: пространства и комуникации“ събра историци, археолози, филолози, етнографи, философи, както и хора с професии, далеч отстоящи от хуманитаристиката, но с интерес към проблемите на тракийската древност. Голяма част от представените съобщения бяха от изследователското поле на проф. Александър Фол, с което беше отгадена почит на учения, посветил се на изследванията на Древна Тракия и траките като част от науката за Античността. Изложбата, с която се постави официално началото на честванията, беше посетена още първия ден от много широка аудитория – колеги, приятели, роднини, бивши и настоящи студенти, ученици и преподаватели, както и граждани, любозитни да се запознаят с живота и делото на известния учен.

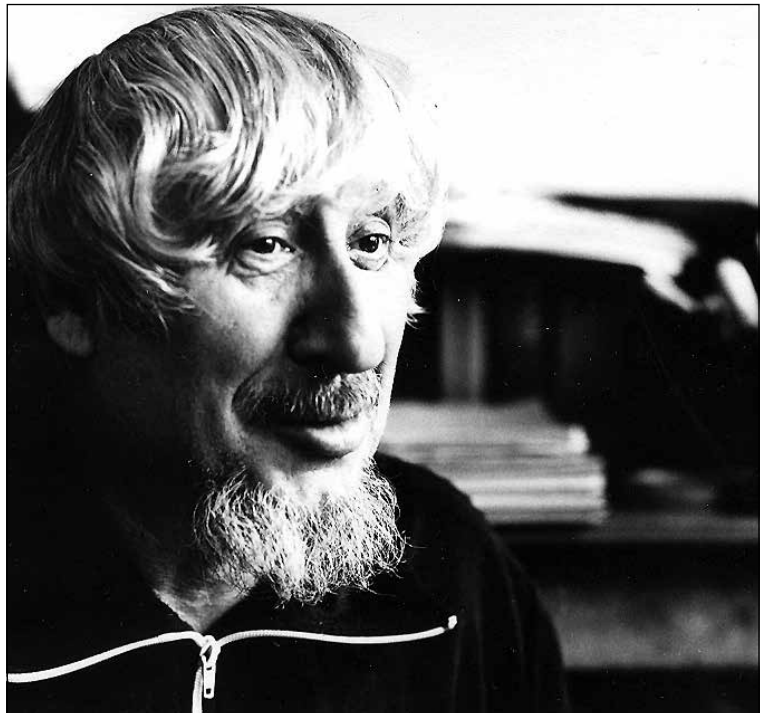
В изложбата са включени документални материали от: Университетския архив на Нов български университет; архива на ИБЦТ-БАН; ДА „Архиви“ (Дирекция ЦДА); библиотеката на Центъра по тракология; библиотеката на НБУ; личните архиви на сем. Фол, доц. Майя Василева, доц. Теодор Леков, доц. Върбан Тодоров. Авторите (проф. Валерия Фол - УниБИТ, ИБЦТ-БАН, д-р Александра Трифонова и Иван Звънчаров (Университетски архив на НБУ, д-р Ружа Попова ИБЦТ-БАН) си поставиха за цел да разкажат за интелектуалеца, учения, човека, оставил ясни следи в науката, в политиката, в спомените на хората, които по един или друг начин са се срещали с него. Девет табла, композирани през заглавието

Няма по-смешно от

Повече от 60 години в литературата ни звучеше един глас: „*Не съм съгласен!*“... Той не се съобразяваше с управляващите, нито с колегите писатели, той апо-строфираше съидейниците си в СДС, най-остро крити-

те простори, / които в нови-те им песни греят“.

През 1961 г. Ралин е уволнен от в. „Стършел“ след 9-годишна работа. Някому не се харесва книгата с епиграми „Безопасни игли“ (1960). Този Някой следи през лупа дейст-

Рагой Ралин

куваше и стария си приятел Желю Желев, дори със себе си беше несъгласен... За Рагой Ралин се носеха легенди, народът го обичаше, без да знае реално за ударите, нанесени му от властта през 60-те и 70-те години. Добре би било да припомним някои от тях.

Житейски сблъсъци с догмите на комунистическата идеология, с номенклатурстващите братя по перо са родили през годините драматично-комични ситуации, които понякога са завършвали със злобещия смях на диктаторите и с уволнения, преследвания и клевети срещу Рагой Ралин. Дори най-близки приятели внезапно излизат съдници над авторския му избор, „друзарската им критика“ хапе, заповядва, заплашва с отлъчване от „правата вяра“. По повод на няколко Ралинови епиграми в „Стършел“ (1958) Ангел Тодоров решава да даде урок на „развилнелия“ се млад колега. В следващия брой излиза тази неговата „творба“: „Не, не е критика това, а каша / от чужди слухове, от глупав намек – / и мисълта ти в тях – тя не е наша, / а в нашата градина хвърляш камък. / За нашите писатели говориш, / че с достовете и постове живеят – / не виждаш ти огромни-

вията на сатирика и дългата му ръка неведнъж ще го стиска за гърлото. Баща на две деца, изоставен от съпругата си сам да се справя по битовизмите за отглеждането им, писателят с ентузиазъм започва работа във в. „Литературни новини“. Но и тук пак го потискат. Изпълнен с възхищение към класика на критиката ни Владимир Василев, Ралин дава ход на неговата статия „Сливенски Парнас“. Тодор Павлов веднага протестира защо се възражда това име. И сатирикът е освободен от работа.

В началото на 1963 г. Р. Ралин постъпва в Студията за игрални филми „Бояна“. Междувременно в сп. „Киноизкуство“ (кн. 12/1963) излиза статията му „Нашата кинокомедия“, в която той е предусетил комичния край на социалистическия диктат и бавната, но сигурна подмолна роля на сатирата: „По начало сатирата и култът към еднoliчността са се мразели кръвно и непримиримо. След като един култ стигне до нивото на личния или масовия подбив, той бива нацърбен култ и престава да плаши и предизвиква уважение. Ако бог Апис, казва Херцен, стане за посмешище, той вече се

превръща от бог в обикновен бик“.

Няколко месеца по-късно се виждат проявите на бика. 1963 г. е пикова в това отношение и последиците за битието на поета са твърде неприятни, но не и за сатиричната му муза, която забива все по-остро красивите си нокти в деформираната плът на обществото. В началото на годината са премиерните представления на „Импровизация“ (автори Рагой Ралин и Валери Петров). Независимо от възторжените отзиви на публиката спектакълът е цензуриран, осакатен и скоро спрял. След това височайше покушение последва другог. Филмът „Невероятна история“ по Ралинов сценарий се появява през 1963 г. и „цар Тодор“ веднага откликва в типичния за него стил на зловеща ирония. Посреща авторите с думите: „Кенеди ли ви

факт раздразва още повече догматиците. Наредено е да се спират творбите на Ралин в периодиката. Ако той занесе 10 епиграми, пускат му една-две.

Дългите ръце на цензурата обаче не могат да спрат мълниеносното разпространение на епиграмите, които народът повтаря на ухо и които завладяват света. Между житейските неволи и догматичния надзор поетът се радва като дете на всяка публикация в чужбина. В Прага излизат преведени неговите епиграми и жънат голям успех. Поетът Емануел Лифшиц пише с възторг за фейлетоните на Ралин в сп. „Октябрь“ (кн. 1/1964). Лирични и сатирични стихове се превеждат на немски, френски, английски и сръбски език. Преводите растат и така до днес творчеството му е преведено общо на 37 езика.

на Комитета за култура, нарежда хрониките да се свежат до миниатюри. В знак на протест Ралин си подава оставката.

По това време фигурата му на писател дисидент е позната вече и на Запад. В редица обзорни статии се споменава името му с изключителни суперлативи. В западногерманския вестник „Франкфуртер алгемайне цайтунг“ (1966) е публикувана статията „Между традиция и бъдеще“ с подзаглавие „Закъсняло, но продължително размразяване на литературния живот в България“. Волфганг Краус разглежда творчеството на Валери Петров, Йордан Радичков, Блага Димитрова и др., но най-много място отделя на феномена Рагой Ралин: „Когато и да запитате в България, кой е най-известният и най-интересен писател, веднага ще чуете едно име: Рагой

Николай Колев-Босия, Рагой Ралин и Борис Димовски

плаща, за да правите такива филми?!“ Прожекциите са спрени, чак след смъртта на Хрушчов (1971) – възобновени. Така се дава шанс на отрицателите да започнат да го хвалят без угризения на съвестта.

Още в 1963 г. обаче тези удари изтласкват Рагой в Студията за документални филми. Оттук той наблюдава разгарящите се битки около неговото име. Независимо от предначертаната „генерална линия“, намират се и автори, криволичещи извън нея. Сергей Муратов написва похвална рецензия в съветското списание „Театр“ (кн. 6/1963), изтъквайки новаторските елементи на „Импровизация“. Този

През 1964 г. Рагой Ралин започва да прави документалната филмова поредица „Фокус“. Около него се сформира талантлив колектив: Борис Димовски, Рангел Вълчанов, Милчо Левиев, Джон Пенков, Яна Пипкова, Стефан Цанев, Климент Денчев, Светослав Пеев, Иван Ничев. С бюджет за 8 „Фокуса“ те правят 40. Новата поредица е адмирирана. Но като всяка остра сатира е прекъсната след двегодишно съществуване. Причина става „Селска хроника“ – новела (сцен. Ст. Цанев, реж. Ив. Ничев), разобличаваща партийната номенклатура в Сливен. Митко Григоров от ЦК на БКП спира излъчването на филма, Павел Матев – председател

Ралин. Той е подобно явление, каквото е в Полша Станислав Йежи Лец, с тази разлика, че в Полша наред с Лец има още много оригинални, остроумни, злостни личности. Р. Ралин е по-млад от Лец, към средата на 40-те, но неговата сатира едва ли отстъпва по острота на полската“.

И у нас осъзнават, че сатиричните творби на Ралин не са мимолетен факт. Отчита се огромното му влияние в литературните среди, съществуващият негласно Ралинов салон на свободомислещи млади интелектуалци, които той събира на чаша чай, предизвиква възхищение у едни и завист у други. Мастити критици, които малко или много са го отри-

изплашената власт

чали, търсят някакво „извънредно“ оправдание, за да признаят качествата на неговата лирика и сатира.

Самият Ралин през целия си живот не си е позволявал да отмъщава лично на хулителите си. Превърнал собствената си житейска драма в извор на оптимизъм, той заявява: „Колекционирам човешки драми и дано възрастта не ме спре“.

През 1967 г. той постъпва на работа в издателство „Български писател“. Тази година е знаменателна и с един жест на „благоволение“: Живков започва да праща поздравителни картички на автора на „Личен контакт“, „За реда на нещата“, „Сказание за Атила“, на книгите с епиграми „Безопасни игли“ и „Моля, заповядайте!“, предрекъл още в 1964 г., че „зад всяка идилия / се крият насилия“.

Истинското лице на Харун ал Рашид ще се покаже зад маската твърде скоро, на следващата година, когато излиза книгата с епиграми „Люти чушки“ (1968). Атаката е масирана. Комунистическият ръководен елит в Източна Европа е уплашен от чешките събития. Книгата като „Люти чушки“ няма как да не бъде изгорена на клада и тя бързо се превръща в най-търсения апокрифен текст в нашата литература.

Първото наказание е уволнението. От 1968 до 1976 г. Ралин е без работа. Всеки, който си изкарва хляба с перото, знае какво означава това. Управляващите обаче

бяха забравили, че народът ни е послушен, но не и лековерен. Народът знае, че „Люти чушки“ е иззета, че на Р. Ралин и Б. Димовски са забранени всякакви обществени изяви, забранено им е дори да си покажат носа в столицата. Редакторите зачертават всеки ред в обзорни статии, където се споменава името му, дори цели кóди падат от книгите.

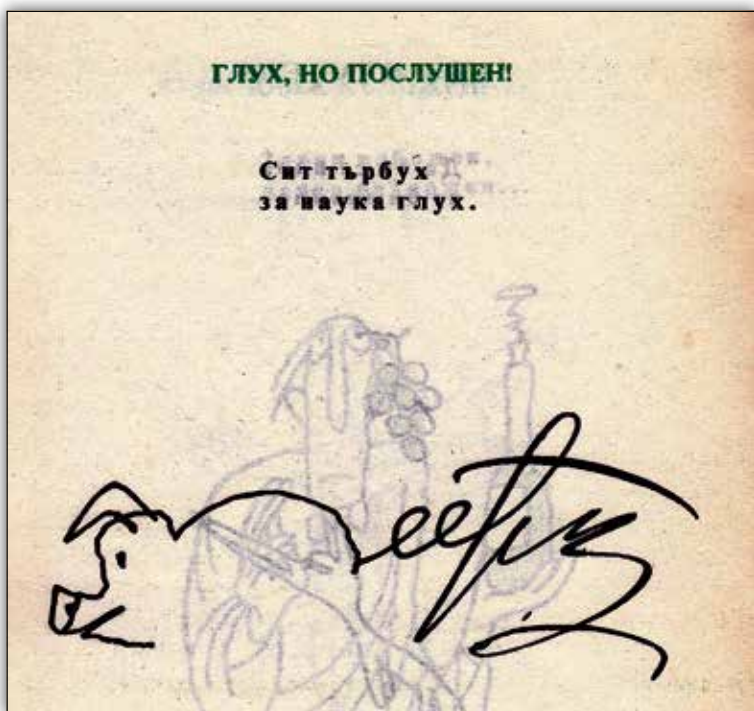
Ето и факти: Петко Томев написва статия за „Люти чушки“ още преди книгата да е излязла. Тя е публикувана в сб. „Фолклор и литература“ (1968) едновременно със скандала около нея. Веднага сборникът е иззет от библиотеки и книжарници, цялата кóда със статията е откъсната. По същото време излиза книгата на Васил Акъов „Светове“, която съдържа един превъзходен експресивно-есетичен портрет. „Поета не

можеш да го свалиш, ако е истински поет. В тежки минути той се обляга единствено на оръжията си. Всяка негова дума придобива особена цена. Двата реда на епиграмата действат като снаряд. Едно четиристишие е вече батареен огън. Идват моменти, когато словото става меч. В сатирата то няма друга участ.“

Тези думи действително се оказват батареен огън срещу пазителите на идеологическите скрижали. Богомил Райнов излиза с грамадна статия в „Литературен фронт“, озаглавена „Сатирата – партийно оръжие“. В нея той громи „грешните“ сатирици в лицето на Р. Ралин, Георги Тихолов и Кунчо Грозеф. Цитирайки три Ралинови епиграми, Богомил Райнов ги оприличава на „току-що снесени яйца, макар и не толкова пресни“. Нима има цивилизо-

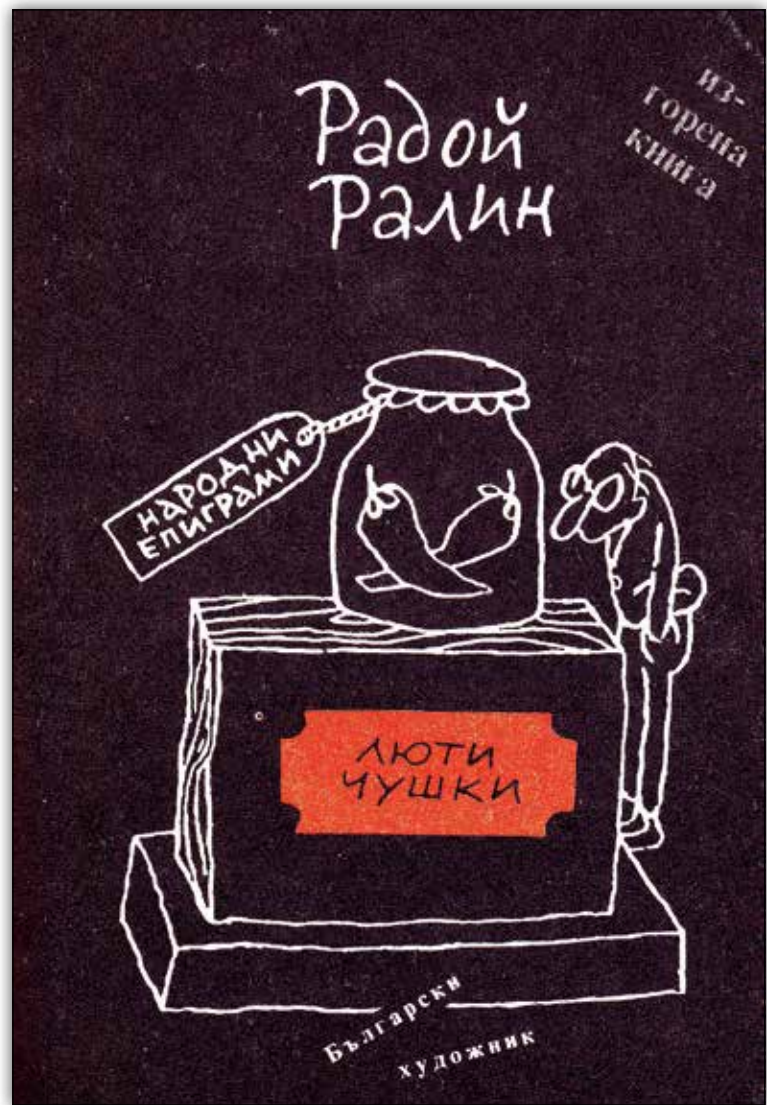
Шарж на Радой Ралин, дело на Борис Димовски

Скандално известната илюстрация към „Люти чушки“, под която е завъртян подписът на Тодор Живков

ван човек, който не би се изсмял на заключителния акорд в тази статия: „Ние можем да признаем за наша сатира само такава изкуство, което се твори със съзнателната цел да служи за партийно оръжие в историческата битка, която водим за светлото бъдеще на човечеството“?

Не е необходимо днес да опровергаваем Райнов. Направил го е още Васил Акъов в споменатата книга: „Силата на Радой Ралин е в това, че не изтънява ролята на шут. Силата му е, че поставя пръста върху раната и казва: Боли ли? Нека боли. Така е по-добре. Това може да го направи човек, на когото е скъпо не само миналото, но още повече

2. Корицата на второто издание на „Люти чушки“ (1990)

бъдещето... Защо се страхувате от сатирата?“.

Да, защо се страхувахме от сатиричния си образ? Той беше нашето очистително, диалогично „аз“. Защо задушвахме всеки нов глас, който се отличава от казионната сатира, допускана в партийния официоз „Стършел“? Разбира се, лъжите по страниците на нашия печат не можеха да заблудят интелектуалната общественост на Запад. Още през 1968 г. в бр. 7494 на в. „Le Monde“ се появява информация за инкриминирането на „Люти чушки“. От 1971 г. започва препечатването на книгата от чужди издателства, които я разпространяват на български език сред българите в чужбина. Първата препечатка е в Швеция, после в Испания, Австрия, Франция. Общо в 11 страни. Френското издание е с впечатляващ предговор от Румяна Узунова. Тези екземпляри постепенно си пробиват път към родината на оригинала, за да заместят претопените.

След скандала Радой Ралин е в изолация няколко години. Никоя редакция не смее да го назначи на работа. Четири-пет години критиците не

обелват и дума за него. Едва през 1973 г. Здравко Петров се осмелява да напише малка статия за 50-годишнината му.

Широко известен е случаят от 1977 г.: в. „Народна младеж“ публикува разговор между Р. Ралин и Б. Димовски. Цензурата моментално реагира: иззети са всички броеве, уволнени са шест души! Или случаят с уволнението на Пламен Цонев от сценарната комисия към „Българска кинематография“ само защото си е позволил да внесе за обсъждане два сценария от този скандален автор.

Радой Ралин е авторът-емблема на спецификата, която отличава българската сатира. Неговата афористичност, обогатена от фолклорно-разговорната стилистика, е израз на едно освободено съществуване, което не понася мозъчни решетки.

Неслучайно неговото поведение остава такова и след граничната 1989 г. Няма правителство (до кончината му – 2004 г.), което да не е попадало под справедливата му критика.

Анжела Димчева

Българи(я) зад граница

10 години от учредяването
на Народно читалище „Просвета-1870“ в гр. Одрин

Преди 10 години с решение на общо събрание на настоящето и членовете, към НЧ „Просвета-1870“ – Свиленград, бе открит първият филиал на читалище извън територията на Република България – Народно читалище „Просвета-1870“ – Одрин, чиято основа беше поставена през 2000 г. в българската православна църква в Одрин „Св. вмчк Георги“. Тогава започна и събирането на предмети от бита, които по-късно бяха подредени в музейна сбирка, озаглавена „Делници и празници на българите от Одринска Тракия“, под ръководството на покойния вече проф. Божидар Димитров и неговите колеги от Националния исторически музей. По същото време стартира и набирането на книги. За кратко време фондът достигна над 2000 тома литература, които са класифицирани и професионално подредени от проф. Стоян Денчев и колегите му от Университета по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ).

Въпреки експозициите и обогатяващия се библиотечен фонд, мечтаехме да имаме отделна сграда в двора на църквата, където да бъде подредена и да работи библиотеката, да се провеждат различни мероприятия и заниманията на клубовете по интереси. Днес тези 10-годишни усилия имат своя резултат и мечтата ни е реалност. Можем да се радваме на една съвременна, красива и многофункционална зала, благодарение на съвременните будители в лицето на министър-председателя на Република България г-н Бойко Борисов, проф. Стоян Денчев – Ректор на УниБИТ, генералния консул на България в Турция г-н Васил Вълчев, г-н Емил Велинов – директор на дирекция „Вероизповедания“ при МС, Съвета на ректорите на висшите училища в България, Генералното консулство в Одрин, Университета по библиотекознание и информационни технологии, община Свиленград и НЧ „Просвета-1870“ – Свиленград.

Създаването и дейността на всички клубове в читалище „Просвета-1870“ в Одрин са предназначени да служат на хората, които живеят тук, но пазят родината ни в

Вежди Рашидов връчва от името на Цвета Караянчева почетен плакет на Народно събрание за заслуги на Стоян Денчев

сърцата си. Клубът „Детска рисунка“ създава условия за талантливите деца да доразвият таланта си, да усетят магията на цветовете. Смесеният хор „Одрин“ участва в различни наши инициативи и големи празници. Клубът „Приятел на книгата“ организира литературни четения и представяния на книги. Клубът за изработка на накити подготвя творения за изложби, на които показва красотата на нови и заимствани от миналото накити. Кулинарният клуб подготвя и пред-

ставя традиционни ястия на различни кулинарни изложби. Клубът по фотографии отразява мероприятията, провеждани в НЧ „Просвета-1870“ – Одрин.

През 2016 г. беше сформиран и танцов клуб „Тракия“, в който се изучават различни балкански танци.

Клубът, който набира голяма популярност, е „Ебру“, посветен на техниката за рисуване върху вода. В подходящ съд се поставя гелообразна смес, приготвена от вода и прах от морски какао. Боите са от стрити скали със съответния цвят от различни краища на света. Използват се и животинска жлъчка, която определя големината на цветните петна, и терпен-

тин. Когато се отпечатва върху платове, се използват бои за текстил. Тази техника на рисуване води началото си от Индия и Япония, а по-късно се прилага и в Османската империя. В годините на недостиг на хартия са използвали вестници, за да се запази този занаят и да не прекъсва традицията. Интересното е, че никой майстор не може да направи две абсолютно еднакви рисунки, защото не може да се контролират капките, падащи от четката във водата.

Вече може да се похвалим с многостранна дейност и интересни инициативи, с които читалище „Просвета-1870“ – Одрин наистина стана естествен духовен, културен и просветен център. То е място за десетки участия на певчески и танцови състави на тракийски гружества и на читалища от цяла България. Гостуват и много известни и любими народни певци. Благодарение на усърдието, постоянството и всеотдайността на Мария Чъкърък – председател на читалището, то се превръща в духовен и културен мост между България и Турция.

Читалището е уникална българска институция, която векове изпълнява учебно-просветителски функции и насърчава самостоятелността и поддържането на българския фолклор и традиции. И сега то е място, където всеки може да намери решение на своите интереси и нужди – за знания, умения, нови контакти и разнообразие в ежедневието за членовете на клубовете и семействата им.

Имаме богата дейност – от хората и за хората. Пътят е труден, но в правилната посока, затова ще продължим да вървим уверено напред!

Гласът на радиото

Мариян Карагьозов, репортер на БНР в Р Турция

„Аж-джар кабла аг-гар“ – „Съседът преди къщата“, гласи една арабска поговорка. „Ев алма, комшу ал“, пък казват турците – „Не купувай къща, купи съсед“. Смисълът и на двете е за важността на съседите. Заради натрупаните исторически проблеми и предразсъдъци, балканските народи нерядко не се познават особено добре. Благодарение на туризма това постепенно се променя. Тук идва и ролята на журналистите, отразяващи новините в чуждите страни.

Аз съм репортер и имам отговорността, привилегията и удоволствието да отразявам важните новини в Турция за БНР. Отговорност, защото аудиторията е многобройна, а изискванията към качеството на работата са високи. Привилегия и удоволствие, защото ми дава възможност да осведомявам нашите слушатели и читатели на уебсайта за актуалните новини. Задачата на всеки кореспондент е многоаспектна, защото му се налага да разбира от политика и икономика, изкуство и култура, както и сам да намира интересни за аудиторията теми. Понякога кореспондентът е потопен в местния „дневен рег“ и идеите му за материали не са интересни за по-широк кръг от хора в България. Понякога пък за България дадена тема изглежда по-значима, отколкото за местното общество. Поради това обратната връзка и координацията с новинарите, водещите и редакторите на предаванията, е не само нужна, но и неопределима.

Работата на кореспондентите в чужбина зависи и от това да се опознае и разбере чуждата култура, да се вникне в гледната точка на „другия“ и тя да бъде представена честно. Това е изходна точка за изграждането на мостове на разбирателство към други култури – нещо, което един от корифеите на професията Ришард Капушчински владее майсторски и дава пример на колегите. Един от сериозните проблеми понастоящем в отношенията между редица западни страни и Турция донякъде е отговорност и на медиите. Извадени от контекст цитати, свободно интерпретирани изказвания водят до нарастващо нежелание сред турските управляващи да разговарят с някои

медии. От своя страна това поведение подсилва порочния кръг и същите тези медии продължават да отразяват случващото се в Турция все по-едностранчиво, на свой ред предизвиквайки ново отхвърляне от някои среди и задълбочавайки пропагандата. Основна задача на кореспондентите зад граница е да не допускат да бъдат пропагандни рупори на нито една страна във вътрешнополитическите сблъсъци. За БНР е ключово балансираното представяне на различните мнения. Заради това в новини предпочитаме „съществителните“, т.е. фактите, пред „прилагателните“, т.е. оценките.

Много от западните медии по света използват т. нар. „фиксъри“ – местни журналисти, които съдействат с превод от и на съответния език, разполагат с контакти и осигуряват срещи и интервюта. Плюсоевете са очевидни – „у дома и стени те помагат“, много врати се отварят пред местни хора, те познават детайли, които обикновено са неизвестни за чужденците и могат да бъдат силно подвеждащо при голяма обществена поляризация. Такава днес наблюдаваме в това разделение в обществото почти навсякъде – от САЩ през Унгария и Турция до утвърдени демокрации като във Великобритания и Германия). За илюстрация на ум идват веднага преценките на редица политолози и социолози в Турция, които приемаха желаното от тях за действително, и прогнозираха оспорвана битка на втория тур на президентските избори. Нещата обаче бяха решени още на 24 юни 2018 г. с победа за действащия президент Реджеп Ердоган. Поради това БНР никога не залага на фиксъри. Това е предимство, тъй като позволява на кореспондентите и специалните пратеници в чужбина да бъдат по-независими наблюдатели на случващото се, което в крайна сметка е добре за ползвателите на информацията им.

...Не се отвърна от своите чада

115 години изминаха от онзи паметен миг, в който започна борбата на македонските и тракийските българи за свобода. Свобода, която им беше отнета. Тук, на това парче земя, където стоим, е заседавал Конгресът на Вътрешната македоно-одринска революционна организация, Седми Одрински революционен окръг. Петрова нива е символ на борбата, на бунта, на непримиримостта на македонските и тракийските българи с робските окови. А оковите са строшени още от мига, когато се взема решението за борба. Както се пее в химна на Странджа – „няма вече плахи роби, има горди юнаци“. Бунтовното лято на 1903 г. остави дълбока кървава диря в този край. Това лято показва на България, че единството е сила. Че не бива да делим земята и народа си. Че не бива да се страхуваме да следваме идеала за свобода и родолюбие. Българинът обича земята, в която се е родил, макар дните му, прекарани в тази земя, да са били дни на робска печал.

Тази земя е свещена. Тя погълна кръвта и костите на много наши герои и никога не се отвърна от своите чада. Изминаха 115 години, откакто Михаил Герджиков изрече решително: „От тая нощ ние вече не сме рая!“ и хиляди го последваха. Хиляди четници целунаха Светия кръст, Светото евангелие и ножа. И тръгнаха! 26 хиляди въстаници срещу 350-хилядна обучена турска войска. Те знаеха, че са обречени. Но вярваха. И онези, които се нарекоха „смъртни дружини“. Където минеха, те носеха порива на свободата, но много от тях намериха смъртта си. Защото само смъртта бе пътят и те го знаеха. Хиляди тръгнаха по пътя на въстанието и не се колебаха да оставят дом и семейство. Хиляди имаха един идеал – да заменят горчивата мъка на народа

си със сладка свобода. Завещаха ни костите, кръвта, идеалите си.

Успяхме ли ние като народ да сбъднем молитвите им? Прославихме ли земята си, продължихме ли делото им? Днес Странджа е един

поминък, от внимание, грижа и отношение и това е дълг на всички нас. Това е дълг и на държавата. Тази земя не се отвърна от децата си, но днес сякаш те се отвърщат от нея. Сред опустелите села с техни-

„... ние всякога сме побеждавали, защото в нашите гърди е имало сила, която е побеждавала бурите и снежните преспи на зимата, поройните дъждове и тъмните нощи на пролетта! Пътят, по който сме

вървели и вървим, всякога е бил покрит с тръне! А ние може да умрем, обаче идеалът, на който сме посветили нашата младост, сили и здраве, ще живее. Други по-млади и по-достойни ще ни наследят!“

Знаем, че Илинденско-Преображенското въстание е дори по-кръвопролитно от Априлското, но за него в учебниците по история има едва няколко изречения.

Най-големият ни грях към тези наши герои е забравата! Затова нека помним. Нека говорим на децата си. Да помним корените си. Да помним саможертвата с благодарност, че днес живеем в свободна земя. Нашата българска земя!

„Делото е свято. Проклетите бъдете, ако не продължите борбата!“ – с тези думи и днес ни зове Георги Кондолов. И тук, от това значимо място, пред паметника на Петрова нива, всички ние сме длъжни да се отзовем на повика на миналото, за да имаме бъдеще.

Вечна слава на героите преображенци!

Из речта на Илиян Янчев – кмет на община Малко Търново, при откриването на Националния възпоменателен събор, посветен на 115-ата годишнина от Илинденско-Преображенското въстание.

оцеляващ и обезлюдяващ се край. Един край, в който в миналото е кипял живот, днес напомня на изтляла искра от отдавнашен буен огън. Днес този край е граница. Не само на България, но и на Европейския съюз. Граница не само на държавата, но и на човешките възможности. Странджа – най-българският край, както веднъж го нарече писателят Петко Росен. Това място заслужава повече внимание. Това място заслужава повече българи да живеят тук достойно. Странджа има нужда от

те онемели камбани, ако днес Кондолов тръгне да събира чета, едва ли делото му ще се увенчае с успех. Хората тук имат нужда от достойно съществуване, защото този край даде много на България. Тази свобода ние не сме я получили даром. Тя е наша, благодарение на героите ни. Ние имаме дълг към тях да я браним винаги. Днес е ценно повече от всякога да си припомним част от пламенната реч на Лазар Магжаров пред младите четници:

Проф. Стоян Денчев

В качеството ми на Ректор на най-българското висше училище – Университета по библиотекознание и информационни технологии чувствам удовлетворение от всичко, което постигнахме и създадохме заедно за една не малка част от младите хора на България – нашите студенти. Днес се изправям за пореден, но в същото време и за последен път пред вас в качеството ми на Ректор на това изключително и уникално по своята същност и предназначение висше училище. Заставам пред всички вас: студенти, докторанти, преподаватели, служители и гости с гордо вдигната глава, без притеснение, без колебание, единствено и само с искрена молба това, което създадохме, да продължи да се развива по същия начин и със същите темпове, защото има смисъл! Нали?! Така, както имат смисъл и значение посоката, в която ще тръгне бурята, и разбира се – силата, с която ще задуха вятърът. Равносметката от извървяния дълъг път до момента категорично потвърждава тезата, че проблемите не намаляват, но в съответствие с естествената логика на нещата всяко развитие започва с разбирането за неговата същност, с потребността от неговата насоченост, и с умението да сравняваме и разбираме възгледите на другите около нас (и не само на нашите съмишленици). Затова днес можем да се похвалим с отлична материална база и с високо равнище на интелектуалното развитие на нашите преподаватели, защото обучението в УниБИТ се базира не само на количествени, но и най-вече на качествени показатели! С чувство на задоволство и гордост съобщавам, че ние и

тази година не почувствахме демографската криза, защото в УниБИТ планираният от държавата прием беше изпълнен и дори преизпълнен, което за пореден път изненада и най-подготвените в това отношение държавни служители. Нашата инвестиция от предходната година в младите хора затвърди представата за възпитаници ни, че са интелигентни и способни! Защото ние в УниБИТ се ръководим от житейската максима на личности като Апостола на свободата, че „днес трябва да свършиш това,

което си писал и говорил вчера, за да можеш да свършиш утре онова, което пишеш и говориш днес. Защото всички сме отговорни „пред Бога и пред Народа“. И не само поради това кredo всички вие ще се съгласите с мен, че е грешно когато не си постигнал желаното, да даваш вид, че си желал постигнатото. С гордост мога да заявя пред вас, че на базата на подписан договор с един от световните гиганти в областта на информационните технологии – компанията IBM, нашите студенти получиха 1400 часа лекции и упражнения във високотехнологична база и под ръководството на доказани

в практиката авторитети и специалисти в областта на информационните технологии преминаха обучение, което днес се оценява на много високо ниво от различни български държавни институции и чуждестранни компании. Разбира се, това се дължи на факта, че ръководството на Университета винаги се е придържало към съвременните образователни модели и към модерните идеи, въплътени в образователната парадигма на американския философ Джон Дюи „Learning by Doing“. Ето, затова успяват нашите студенти! Всичко това е видимо и показва, че тази „добре смазана машина“ работи трудно, но успешно. Или казано по-друг начин, влакът върви, защото има правилния машинист. В този случай основният въпрос е „Кой кара влака?“. Отговорът е логичен – машинистът.

Тук е моментът да кажа, че в нашия влак има достатъчно пътници. През последните 15 години той се движи в синхрон с обществените очаквания. Докумен-

ния състав, и най-вече за неговите пътници от УниБИТ.

Този въпрос поражда нови въпроси, като напр. „Какъв е влакът?“ – пътнически, бърз, експрес, или „стрела“. Е, ние не сме влакът „стрела“, въпреки че се стремим към това, но твърдо заявявам, че вече сме влезли в коловозите на експреса и от следващото ръководство на университета ще зависят движението и посоката на този експрес. Но, да се върнем към главното действащо лице – машиниста на влака, който управлява УниБИТ. Аз имам самочувствието на човек, който е направил много за тази образователна институция, въпреки че нямаше да постигна нищо, ако нямаше вашата подкрепа, скъпи преподаватели и служители. Заедно ние извървяхме дълъг път, който от гарата „Настояще“ ни води към очакваната от всички гара „Бъдеще“. От друга страна обаче, ако ви дам един житейски пример, всички вие ще се убедите още веднъж в моята персонална от-

адекватни на това права, съобразени с тежестта на тази отговорност.

Междувпрочем, за да върви нашият влак в исканата от всички нас посока, е важно да си зададем въпроса „Кой кара влака на България?“. През последните години, особено след т.нар. демократични промени, не един и двама машинисти го управляват. Със сигурност обаче ще ме подкрепите в твърдението, че с тяхната смяна ние не се возим във влака „стрела“, а по-скоро в „Ориент експрес“. Независимо че пътниците на този влак, т.е. българският народ, преминаха през много и всякакъв вид трудности, не загубиха чувството си за национален дълг и принадлежност към Майка България, въпреки че основната вина и отговорност за това неравномерно движение падат върху машинистите на влака. Вие сте наясно, че в исторически аспект всяко поколение съди предходното. И тази ситуация не се наблюдава само у нас. Тук на Балканите машинистите на националните влакове се сменят постоянно. Сега това са Бойко Борисов, Реджеп Ердоган, Зоран Заев, Алексис Ципрас, Александър Вучич, Рамуш Харадинай, Хашим Тачи и други и за разлика от колегите им, които в „онази по-добрата Европа“ карат влаковете си плавно и на смени, както и когато по закон се разберат с техните общества, то в Югоизточния край на континента Европа всичко като че ли върви под някакво вътрешно напрежение.

Скъпи приятели,
Позволете ми за финал да споделя с вас, че независимо от промените в исторически и културен аспект, за мен е чест и удоволствие, като главен машинист на влака – Ректор на Университета по библиотекознание и информационни технологии да управлявам една от най-добрите образователни институции на България, която е намерила своето достойно място в образователната и научната инфраструктура на Европа и е с ясен поглед в бъдещето!

На добър час!

Из Академичното слово на Ректора на УниБИТ при откриване на учебната 2018/2019 година.

говорност. Когато стана трагичната катастрофа с влака в Хитрино, се изтъкнаха хиляди причини за тази неблагоприятна ситуация, но в крайна сметка основната вина падна върху тези, които караха влака. Това е разликата между ректора на едно висше училище, избран по демократичен законен и прозрачен начин, и тези, които неоснователно искат да споделят неговата власт. Това може да стане само и единствено, ако те могат да споделят неговите отговорности, а законът тук е категоричен – основната отговорност се носи от ректора. Затова той има

тите му са изрядни (минал е всички възможни проверки) и тези, които го карат, си знаят работата, затова следващата гара е „Вашето бъдеще, скъпи студенти и докторанти“. Може да звучи нескромно, но както знаете... влака го карам аз. А по принцип влаковете се карат от тези, които имат свидетелства за правоуправление, опит и умения да управляват сложни системи и могат да носят отговорност.

Отговорността за движението на влака е най-важната работа – това в нашия случай е „държавната работа“. Тя съчетава в себе си отговорност за материал-

Лидерство в библиотечния мениджмънт

10 години катедра „Библиотечен мениджмънт“ в УниБИТ

Проф. Тания Тодорова

Катедра „Библиотечен мениджмънт“ е основана през месец ноември 2008 г. и днес отбелязваме десет години образователна, научноизследователска, творческа и проектна дейност в областта на библиотечния мениджмънт. Създател и първи ръководител на катедрата е проф. И. Янкова, която през 2011 г. е избрана за Декан на Факултета по библиотекознание и културно наследство (ФБКН). От 2011 г. катедра „Библиотечен мениджмънт“ е в структурата на ФБКН, а от юни 2011 г. ръководител е проф. Т. Тодорова. Катедрата осъществява обучение в тристепенния цикъл на висшето образование по следните специалности: ОКС „Бакалавър“ „Библиотечен и информационен мениджмънт“ – редовна и задочна форма на обучение; ОКС „Магистър“ „Библиотечно-информационен и културен мениджмънт“ – 3 и 4 семестъра; в редовна, задочна и дистанционна форма на обучение, и ОКС „Доктор“ по различни акредитирани програми.

Учебните планове на специалностите в катедра „Библиотечен мениджмънт“ са еквивалентни с програмите на чуждестранни висши училища и осигуряват условия за международна сравнимост и образователна мобилност. В процеса на обучение студентите активно участват в различни инициативи, в научноизследователски и приложни дейности, както и в проекти по мобилност по програмите Еразъм и Еразъм+ на ЕК, чрез които доразвиват и обогатяват придобитите теоретични и практически знания и умения. Един от примерите за неформално обучение е студентската конференция, посветена на Международния ден на книгата и авторското право (с координатор доц. Л. Парижкова), в която вземат участие студенти от всички специалности на УниБИТ и публикуват в тематичните сборници „Книгата – нашето по-смислено настояще“. От 2013 г. до днес доц. Т. Тренчева иницира отбелязването на Международния ден на интелектуалната собственост в УниБИТ с провеждането на научни семинари и с издаването на сборници, които от-

разяват сътрудничеството между представителите на академичното образование и експертите от практиката.

Изключителни постижения имаме по отношение на студентската и преподавателската мобилност. 15 студенти от различни випуски са участници в международните проекти: Еразъм ИП „Малка библиотечна приказка“ (Австрия, 2010 и Литва, 2011), както и в Еразъм ИП

Преподавателите от катедра „Библиотечен мениджмънт“ имаме сериозни постижения в научноизследователската и публикационната дейност. Над 50 монографии, учебници, тематични сборници и други помагала са издани и обезпечават с учебна литература образователния процес. Тематични направления, по които сме в активен научен обмен, са: библиотечният мениджмънт (И. Янко-

изследователски проекта с вътрешно финансиране и 12 проекта с външно финансиране по конкурсни програми на ФНИ на МОН и на различни Оперативните програми на ЕК.

Професионалистите от катедра „Библиотечен мениджмънт“ допринасят за институционалното развитие на УниБИТ и сме в ръководните екипи на различни звена и структури, като:

терството на културата, член на Управителния съвет на Балканския библиотечен съюз; проф. Т. Тодорова е член на Управителния съвет и PR на Европейската асоциация за библиотечно-информационно образование и изследвания (EUCLID); проф. М. Могева е главен секретар на ИКОМОС в България и член на Международния научен комитет по културен туризъм към ICOMOS International, експерт към акция COST; доц. Т. Тренчева е зам.-председател на Сдружението на преподавателите по интелектуална собственост в България и член на Европейската мрежа на преподавателите по интелектуална собственост; доц. Л. Парижкова е експерт към акция COST на ЕК и др.

Завършилилите вече шест випуска бакалаври по библиотечен и информационен мениджмънт продължават своето образование в магистърски и докторски програми в УниБИТ и в други университети. Постигане е дистанционната форма на обучение в магистърската програма „Библиотечно-информационен и културен мениджмънт“. За първи път в нашата страна предложихме възможност за дистанционно обучение на интересувачи се обучаеми от информационния и културния сектор, като до момента са приети вече шест випуска и се отчита нарастващ интерес. За десетгодишната ни дейност успешно са защитили над 20 докторанти, а 12 колеги са в процес на обучение. Нашите алуни се реализират по специалността в библиотеки, информационни центрове, обществени организации, бизнес структури, администрации и медии. Комуникацията с УниБИТ като обучаваща институция е непрекъсната и е ценена високо. Преподавателите и студентите, свързани с библиотечния мениджмънт, продължават своето развитие като успешни професионалисти в сферата на библиотечно-информационното образование, изследвания и практика в национален и в международен план.

Катедра „Библиотечен мениджмънт“

„Библиотечно-информационен и културен мениджмънт – академично лятно училище“ (2011-2013, София – Загреб – Анкара, ръководител проф. Т. Тодорова), който е отличен за най-добър проект за 2012 г. по програмата „Учене през целия живот“ на ЕК в България. Студентска мобилност за един семестър успешно осъществяват: Д. Янкова в Университета по медицина, гр. Щутгарт (2013), Р. Григорова (2015) и Е. Симеонова (2016) в Ягелонския университет, гр. Краков, Полша. Сред актуалните постижения на катедрата е съорганизацията на предстоящия международен студентски симпозиум BOVCATSSS 2020 в гр. Париж, Франция, на УниБИТ заедно с Université Paris-Est Marne-la-Vallée (домакин). Активен преподавателски обмен осъществяваме с Политехническият институт в гр. Порто, Португалия и с Ягелонския университет, гр. Краков, Полша. През АГ 2018/2019 катедрата си сътрудничи с доц. М. Баак, гост-преподавател по програмата „Фулбрайт“ от Университета Стейт Орегон, САЩ.

ва, Т. Тодорова, Р. Василева, Е. Сабова); системата на интелектуалната собственост, културните институции и авторското право (Т. Тренчева, Т. Тодорова, К. Пласска-Симеонова); информационният мениджмънт и информационната грамотност (Р. Василева, С. Станчева, Д. Стойкова); библиотеките и културният туризъм, културни политики (М. Могева); управление на знанието (Л. Парижкова); библиотечно законодателство (И. Янкова), проект мениджмънт, лидерство и лобиране, управление на човешките ресурси (Т. Тодорова, И. Янкова, Р. Василева); библиотерапията и библиотечната педагогика (С. Ефтимова); ИКТ в библиотеките, дигиталните и мобилните библиотеки (Е. Цветкова, Е. Сабова); култура на четенето (Л. Парижкова, Д. Стойкова) и други. В периода 2011-2018 г. учени от катедрата участват в шест международни изследователски мрежи за провеждането на съпоставителни изследвания, обективирани в публикации в реферирани издания. Осъществени са 27 научно-

ФБКН (проф. И. Янкова – Декан; проф. М. Могева – научен секретар); Център за продължаващо обучение (доц. Д. Стойкова, доц. С. Станчева – директори); Център за професионално обучение (проф. И. Янкова – директор); Университетска библиотека (Доц. Е. Сабова – зам.-директор); ЮНЕСКО катедра „ИКТ в библиотечните науки, образованието и културното наследство“ (проф. Т. Тодорова – зам.-ръководител); Университетска младежка академия за управление на знанията (УМААУЗ) (доц. Т. Тренчева – зам.- председател). Академичният ни състав развива активна експертна и консултантска дейност, като членуваме в: Българската библиотечно-информационна асоциация, Асоциацията на университетските библиотеки, Съюза на учените в България, ЮНЕСКО мрежата на университети и културни институции и в редица други национални и международни сдружения. Проф. И. Янкова е председател на Асоциацията на университетските библиотеки, член на Съвета по библиотечно дело към Минис-

Пазители и възродители на българщината

Посолството на Република България в Мексико сити има регионален характер – то е единственото в Латинска Америка и обслужва българите в седем държави. В Мексико те са около 1350. Вестник „За буквите – О писменехъ“ е познат и харесван тук. А почти пълното му течение от последните години се депозира в Библиотеката на УНАМ – Националния автономен университет на Мексико.

И тази година за националния празник Трети март Н. пр. посланикът Валентин Модев събра „под знамената“ нашите сънародници от столицата. В словото си сега той акцентира върху задачите и приоритетите на българското председателство на Европейския съюз и приноса на екипа си (с консула Симеон Апостолов) да информират обществеността тук за това.

Една от последните инициативи, подкрепяна и от посолството, е създаването на гражданската асоциация „Мексико – България Tierra Amada“ („Обичана земя“) с президент Севдалина Иванова, която я представи като възможност за обединяване на живеещите тук българи и като форма за разпространяване на историческа, културна и туристическа информация за нашата страна сред мексиканците:

„Обичаме земята, от която сме дошли. Обичаме и земята, която сме избрали да живеем, да създадем семейства и потомство. Гордеем се с нашите корени, култура и традиции, които са приоритет в социалните цели и задачи на Асоциацията, фокусирани върху запазването на българската ни културна идентичност в процесите на културната интеграция в цял свят. Българските ценности ще се запазят и ще пребъдат в поколенията ни“.

Тържеството продължи голямо по звездите в топлата нощ с концерт на Йорданка Христова, която даде автограф: „На най-българския вестник!“. Поканените журналисти отразиха в медиите събитието.

* * *

В по-късен разговор г-н Модев представи за читателите на „За буквите – О писменехъ“ и други форми за създаване на интерес към България и нашата култура.

➤ В интервю за мексиканската телевизия и при дипломатически форуми той развива темата за българските и балканските приоритети, за културната идентичност и приноса на България за славянството през вековете, за опазването на Европа от завоеватели в миналото и за утвърждаването на европейските ценности в настоящето.

➤ На традиционното двудневно изложение-базар на производителите през април в двора на Музея на нациите имаше и български щанд, представящ характерни български ястия.

➤ Сериозен интерес към страната ни беше проявен на Десетия интернационален панаир на приятелските култури (FICA). България участва за пръв път, по инициатива на Асоциацията „Tierra Amada“, и то много успешно. Проектът на Асоциацията, осъществен от Севдалина Иванова и Роберто Санчес, спечели място в десетката сред 90-те участника в Седмицата на дизайна, заедно с българската фирма „Даун Таун Капитал“ ООД – создатели на урбанистичната библиотека „Рапана“ в Морската градина във Варна.

По покана от посолството в заключителния концерт на площада („Zocalo“) участва нашият оркестър „Класика“, който представи австрийски и български произведения.

➤ На 26 май посолството ни организира в Културния център „Del Bosque“ премиера на филма „За свети Методий, кирилицата, глаголицата и българската азбука“ и об-

съждане с участието на режисьорите му Силвия Авдала и Николай Акимов, осъществили свой оригинален прочит на създаването на нашата азбука. Всички се радваха и на новия републикански шампион на Мексико по спортна гимнастика за деца с треньор Соня Димитрова и 90-годишната треньорка тук Стоянка Добрева, които бяха наградени от Асоциацията.

➤ Важна изложба – с фотоси на картини с кирилските букви от пловдивски художници – се откри на 29 май в Сената в столицата и голяма група от българската диаспора тук разговаряха с депутатите за възможния културен, икономически и туристически обмен между двете страни. Акцентира се върху 80-годишнината от установяването на дипломатически връзки между България и Мексико и върху постигнатото благодарение на тях. В Сената по този повод е поставена паметна плоча.

➤ На 8 юни в Университета в Куернавака – също имаше изложба и лекция за българското председателство и мястото и ролята на България в Европейския съюз на форум, организиран от посолството заедно с Асоциацията за културна дипломация, ръководена от българка.

➤ Последна свидна роляба на грижата за опазването на българските ни корени е откриването през януари 2018 г. на първото тук Българско неделно училище, благодарение на усилията на Иван Велев и Цветелина Велева. Идеята е училището да бъде важна част от живота на българската диаспора тук.

Н.пр. Валентин Модев изрази дълбоката си благодарност към всички българи, които съдействат да се изгражда и в Централна Америка новият образ на България като страна с хилядолетна култура и с активно участие в развитието и решаването на проблемите на Балканите и в Европейския съюз. Той подчерта, че българските институции – Културният институт към Министерството на външните работи, Министерството на културата и Министерството на образованието и науката подкрепят тази родолюбива дейност.

Ново неделно училище се роди в град Мексико сити

Цветелина Велева, съосновател

Неделното училище „Родна реч“ е проект, осъществен от Иван Велев и Цветелина Велева с подкрепата на Н. пр. посланика на Република България в Мексико Валентин Модев. Училището отвори своите врати на 20 януари 2018 г. в столицата на Съединените мексикански щати, стартирайки с две групи и общо 9 ученика на възраст между 2- и 9-годишна възраст.

Тази идея изникна въз основа на силната нужда и желание нашите деца тук да се чувстват толкова българи, колкото и родителите им от български произход. Стремим се децата ни да знаят и под-

Разбрахме, че за да получим помощ – не само парична, но и с материали, помагала и програми, от страна на българските институции, трябва да измине определено време, през което да работим със собствени средства. След това да се представи проект и да се изчака отговор, без да са определени сроковете. За съжаление, нашето училище е малко и поддържането му изисква много усилия, но с идеята то да расте в полза на бъдещето на нашите деца ще продължаваме да правим и невъзможното.

Проектите ни за следващите месеци са свързани с

Гордите ни малки отличници в Деня на Кирил и Методий, 2018 г.

държат българския си език и българските традиции, за да могат да предават наученото на бъдещите поколения тук и да се чувстват горди с българските си корени.

На този етап училището не получава материална помощ от страна на Министерството на образованието и културата, нито от други организации. Мексико е страна, която е далеч от България и броят на българите тук е над хиляда души. Някои от тях са в смесени бракове, което допринася за нарастването на нашата колония. Въпреки затрудненията решихме да следваме нашите мечти и да поддържаме националните си ценности и връзки в общността ни във все по-глобализацията се съвременен свят.

Ресурсите, с които разполагаме, са доста ограничени и се набират предимно от родителите, чиито деца са ученици на Неделното ни училище, и от частни лица, които подкрепят нашата идея. Пряко ни помогнаха от Института за изучаване на чужди езици „Wisdom“, който ни приюти.

откриването на нова група за деца над 10-годишна възраст и събирането на подвижна библиотека на български език. Те са обвързани с проявения интерес от страна на сънародници, които споделят с нас мисията, целите и желанията.

Още среща, но на български

нията да съществува училището.

Вярваме, че нашите усилия не са напразни и че нарастващият интерес от страна на българската колония ще ни помогне да привлечем необходимата помощ и от други родители, от приятели на нашата страна и култура, както и от институциите на далечната ни родина, които биха могли да ни подкрепят.

Два ценни светилника

За една година излязоха две книги, които събират малка, но основна част от огромното журналистическо творчество на Илия Пехливанов. Убеден съм, че материалите на журналиста придават друга стойност на професионалната категория, обогатяват нашата представа за сложни исторически процеси и несъмнено са ценно обобщение на българския принос в световната култура. В текстовете си той разглежда въпросите за предисторията на славянската писмена култура и зараждането на българската литература, занимава се с

изграждането на пълнокръвния образ на един напълно нестандартен и нов седмичник и будител. Но ако в повечето подобни традиции

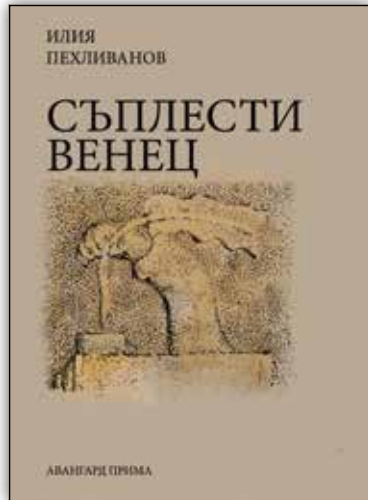
на славянската писменост за света.

Ще допълня, че той се сближава, работи и общува с Дмитрий Лихачов, Роже Бернар, Умберто Еко, Жозе Рюискар, Уилям Федер, Алексей Лосев, Норберт Рандов, Санте Грачиоти, Петър Динеков, Иван Дуйчев, Джон Атанасов, Куйо Кувев, Петко Тотев и много други...

Затова, когато мислим за журналистическата мисия в българската действителност – преди и сега, едно от първите имена, които веднага изплуват в паметта ни, е това на Илия Пехливанов. Парадоксално е, че подобен труд като че ли не подлежи на квалификация. Силната му индивидуалност отдавна го е направила един от малцината ни бореци със словото интелектуалци, които съчетават литературноисторическа, теоретична и публицистична дарба. Като прибавим и безспорния му професионален талант, става обяснимо защо литературнокритическите му текстове се считат и за художествени творби.

Той гаде плът и кръв на изданието като вестника „За буквите – О писменехъ“, което никога нямаше да има такава архитектура, сила и оригиналност, ако не бяха опитът и широтата на ерудираността му.

Калин Николов

такива издания са някаква ретроспекция на един живот, то в случая са само белег на мисия за високо духовно присъствие в съвременната ни национална култура.

Дисциплината на журналистическото му писане няма аналог и друга подобна компетентност в страниците на нито едно издание днес у нас. Със събраните и публикувани автографи и отзиви Илия Пехливанов и група единомишленици от някогашния вестник „Антени“ и от вестника „За буквите – О писменехъ“ намират начин да запечатат основни акценти от уважението на видни учени и творци към значението и ролята

произхода и културно-историческото значение на първобългарските надписи, припомня, но и открива редица важни страници от възрожденската ни хроника.

Няма съмнение, че двете му най-нови книги от 2017 г. и 2018 г. са важен елемент от

Българско участие в управлението на EBLIDA

За първи път в историята на Европейското бюро на информационните и документационни асоциации (EBLIDA) в управителния съвет на асоциацията бе избран представител от България. Д-р Марина Енчева, преподавател по електронни информационни ресурси в УниБИТ.

Изборите, които се проведоха през май 2018 г. в Страсбург (Франция), доведоха до много промени в работата на EBLIDA, които разшириха обхвата на бюрото. То вече ще обединява библиотечните интереси не само на страниите от Европейския съюз, но и на страните от Съвета на Европа.

Предимствата на новия управителен съвет на асоциацията се състоят в това, че той е много по-добре балансиран от една страна меж-

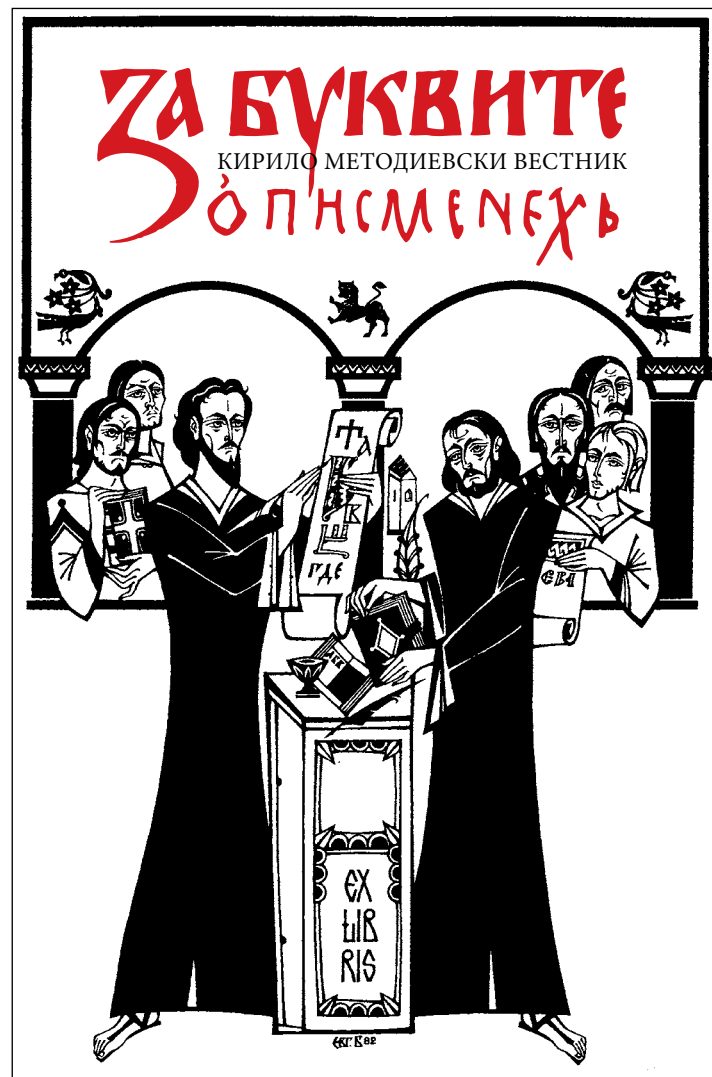
ду Западна и Източна, а от друга между Северна и Южна Европа. Представителство в управлението имат библиотечните асоциации на: Дания, Франция, Италия, Люксембург, Германия, Испания, Швеция и България.

Участието в управлението на EBLIDA е признание за ра-

ботата на ББИА и Университета по библиотекознание и информационни технологии, които бяха домакин на организацията през февруари 2018 г. Тогава беше подписана и Декларацията от София, в която ясно се заяви, че „Европа има нужда от своите библиотеки“.

Новият управителен съвет на EBLIDA. От ляво надясно: Марина Енчева, Алиция Каро, Жан Мари Редунг, Наташа Рейн, Тон ван Вимерен – президент, Жули Калмус, Стийн Андерсън, Стефано Парезе – вицепрезидент, Андерс Съодербек.

Екслибрис Евгений Босацки

ISSN 1312-3785

Излиза от 1979 година

Бр. 56/ноември 2018 г.

Основател на изданието
ВЕСЕЛИН ЙОСИФОВ

С особени заслуги за списването
на вестник „За буквите – О писменехъ“
ИЛИЯ ПЕХЛИВАНОВ

Главен редактор
Д-р ДИАНА СТОЯНОВА

Съредактор
Д-р ХРИСТО ХРИСТОВ

Редактор и коректор
СВЕТА ДЕКОВА

Графично оформление, редактиране и илюстрации
АНТОАНЕТА СЪРНЕВСКА

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН КОМИТЕТ

Председател
Проф. д.и.н. СТОЯН ДЕНЧЕВ

ДЖУЗЕПЕ ДЕЛ' АГАТА, ВЛАДИМИР ВАВРЖИНЕК,
ВАСЯ ВЕЛИНОВА, РАДОСЛАВ ВЕЧЕРКА, МАРЧЕЛО ГАРАЗАНТИ,
ДИМИТРИОС ГОНИС, ВАСИЛ ГЮЗЕЛЕВ, АКСИНИЯ ДЖУРОВА,
ИВАН ДОБРЕВ, НЕВЯНА ДОНЧЕВА-ПАНАЙОТОВА, АНТОН ДОНЧЕВ, НАДЕЖДА ДРАГОВА, РУМЯНА
ЗАЛАНОВА, ДИМИТЪР ИВАНОВ, ИЛИЯ ИЛИЕВ, МАРИЯ ЙОВЧЕВА, ИГОР КАЛИГАНОВ, КАЛИНА
КАНЕВА, КИРИЛ ПЛАМЕН КАРТАЛОВ, ДИМИТЪР КЕНАНОВ, РУМЯНА КОНЕВА, ЛЮБОМИР ЛЕВЧЕВ,
МЕРСИЯ МАКДЕРМОТ, РОЛАНД МАРТИ, ПРЕДРАГ МАТЕИЧ, ФЛОРИАН МЕСНЕР,
ХАЙНЦ МИКАС, АЛЕКСАНДЪР НАУМОВ, СВЕТИЛА НИКОЛОВА,
КОНСТАНТИНОС НИХОРИТИС, ДМИТРИЙ ПОЛИВЯНИЙ, ГЕОРГИ ПОПОВ,
ЦВЕТИ РАДЕВА, ЮРИЙ РОСТОВЦЕВ, ТАТЯНА СЛАВОВА,
МАРИНА СМОЛЯНИНОВА, ХРИСТО ТЕМЕЛСКИ, ФРАНСИС ТОМСЪН,
ГЕРГИНА ТОНЧЕВА, АННА-МАРИЯ ТОТОМАНОВА, ХРИСТО ТРЕНДАФИЛОВ,
АНАТОЛИЙ ТУРИЛОВ, ВАСИЛА ТЪПКОВА-ЗАИМОВА, ХИЛАДЕ ФАЙ,
УИЛЯМ ФЕДЕР, КРИСТИАН ХАНИК, ПЕТЕР ШРАЙНЕР

Съдейници
Недялко Йорданов, Красимира Александрова, Ралица Йотова,
Анжела Димчева, Симона Душева

Университетска младежка академия за управление на знания
Компютърна лаборатория „Джон Атанасов“
Институт за информация и сигурност

ИЗДАТЕЛСТВО „ЗА БУКВИТЕ – О ПИСМЕНЕХЪ“
www.unibit.bg • www.zabukvite.org

Научен секретар
ЕВГЕНИЯ ВАСИЛЕВА

София, 1784, бул. „Цариградско шосе“ № 119
e-mail: info@zabukvite.org

Печатница
АСКОНИ - ИЗДАТ

Будителите
са с нас!

Гергина Тончева, Благовест Сендов, Пламен Крайски, [†]Максим I, Иван Маразов, Цветан Семерджиев, Емилия Лазарова, Йордан Радичков, Любомир Левчев, Валери Петров, Джон Атанасов, Величка Велянова, Никола Караиванов, Цекомир Воденичаров, Даниел Вълчев, Огнян Герджиков, Божана Димитрова, Адела Пеева, Цвети Радева, Теодосий Спасов, Веско Ешкенази, Надежда Захариева, Крикор Азарян, Ефтим Ефтимов, Мюмюн Тахир, Ваня Грашкина, Ирина Бокова, Стоян Денчев, Орлин Наков, Стоян Райчевски, Георги Константинов, Теодосий Теодосиев, Стефан Воденичаров, Валя Балканска, Анжел Вагенщайн, Калина Канева, Стоянка Мутафова, Стефан Продев, Емил Велинов, Георги Китов, [†]Неофит I, Мария Чъкърък, Румяна Конева, Георги Парцалев, Пламен Митев, Константин Косев, Пламен Павлов, Георги Йорданов, Георги Марков, Лизбет Любенова, Антон Дончев, Чавдар Добрев, Иван Гранитски, Андрей Пантев, Вера Мутафчиева, Михаил Неделчев, Валерия Велева, Георги Калоянчев, Стефан Диомов, Митко Шерев, Вежди Рашидов, Николай Янакиев, Нико Попов, Велко Кънев, Мариус Донкин, Аксиния Джурова, Петър Райжеков, Стефан Данаилов, Керанка Ангелова, Янка Рупкина, Александър Фол, Станислав Семерджиев, Юлия Цинзова, Петко Тотев, Тодор Колев, Георги Костов, Илчо Димитров, Ради Желязков, Райна Дамяни, Боян Папазов, Симеон Недков, Николай Дойнов, Янчо Василев, Тошо Тошев, Хачо Бояджиев, Веселин Джанкардашлийски, Йордан Камджалов, Стефан Цанев, Нева Кръстева, Анна Заркова, Александър Морфов, Валери Стефанов, Христо Друмев, Михаил Тачев, Димитър Цонев, Недялко Йорданов, Янка Такева, Иво Папазов, Кеворк Кеворкян, Кирчо Атанасов, Кирил Арнаутски, Радосвет Радев, Любен Дилов, Димо Димов, Любен Дилов-син, Людмила Димитрова, Милка Митева, Надя Кантарева-Барух, Нестор Несторов, Николай Овчаров, Радой Ралин, отец Петър Гарена, Радка Колева, епископ Тихон, Петьо Блъсков, Рүмен Леонидов, Камен Донев, Мариус Куркински, отец Иван, дядо Добри, Михаил Белчев, Соня Пенкова, Божидар Димитров, Людмила Живкова, Николай Хайтов, Светлин Рүсев, Александра Күманова, Илия Пехливанов, Тончо Рүсев, Николай Генчев и много, много други...